

Morele rechtvaardiging van vredeshandhavende operaties

Een invulling van voorwaarden uit de rechtvaardige oorlog traditie voor vredeshandhavende operaties

Naam: Arjan Aerdt
Studienr.: 3504174
Datum: 26 juni 2016
Opleiding: Master Wijsbegeerte
Onderwerp: Masterscriptie
Begeleider: Jos Philips
2^e Lezer: Janneke van Lith

Morele rechtvaardiging van vredeshandhavende operaties

Samenvatting:

Vredeshandhavende operaties behoren sinds tientallen jaren tot de middelen die de internationale gemeenschap kan inzetten om gewapende conflicten op te lossen. Problemen bij verschillende van deze operaties hebben in het verleden tot morele discussies geleid. Denk bijvoorbeeld aan de val van Srebrenica, of de recente discussies rondom de PTSS-problematiek van UNIFIL-veteranen. Daarom is morele rechtvaardiging van vredeshandhavende operaties van belang.

In deze scriptie is onderzocht welke invulling kan worden gegeven aan de serie voorwaarden die de rechtvaardige oorlog traditie kent, om een rechtvaardigingstheorie voor vredeshandhavende operaties te ontwikkelen. Om deze doelstelling te beantwoorden, is eerst bekeken welke morele problemen zich voordoen bij een drietal missies, namelijk UNFICYP op Cyprus, UNIFIL in Libanon en UNPROFOR in Bosnië. Vervolgens is beargumenteerd of de voorwaarden van de rechtvaardige oorlog traditie überhaupt toepasbaar zijn op vredeshandhavende operaties. Tenslotte is geprobeerd een specifieke invulling te geven aan deze voorwaarden, zodat ze toepasbaar zijn op vredeshandhavende operaties.

Op de eerste plaats blijkt dat enkele voorwaarden uit de rechtvaardige oorlog traditie niet toepasbaar zijn op vredeshandhaving. Daarentegen moeten andere voorwaarden juist aangevuld worden, zoals de voorwaarde van legitieme autoriteit. Bij vredeshandhaving spelen meerdere actoren een rol in plaats van één legitieme autoriteit.

De belangrijkste en opvallendste conclusie met betrekking tot het invullen van voorwaarden voor vredeshandhaving, heeft tenslotte betrekking op vredeshandhaving als plicht. Daar waar het voeren van oorlog een recht van een staat is (weliswaar een recht dat slechts onder strikte voorwaarden mag worden uitgeoefend), moeten vredeshandhavende operaties juist als plicht van een staat worden beschouwd.

Een vredeshandhavende operatie kan inbreuk maken op mensenrechten terwijl zij juist zwaardere inbreuken op diezelfde mensenrechten probeert te voorkomen. Dit bijzondere karakter maakt een morele rechtvaardigingstheorie met specifieke voorwaarden voor vredeshandhavende operaties wenselijk en noodzakelijk zeker met het oog op toekomstige militaire interventies.

INHOUDSOPGAVE

I INLEIDING	4
II VREDESHANDHAVENDE OPERATIES	8
2.1 Soorten vredesmissies	8
2.2 Voorbeelden uit vredeshandhavende operaties	9
2.2.1 Cyprus: UNFICYP, 1964-heden	9
2.2.2 Libanon: UNIFIL, 1978 – heden	10
2.2.3 Bosnië: UNPROFOR, 1992-1995	11
2.2.4 Incidenten tijdens andere missies	12
2.2.5 Morele problemen bij vredeshandhavende operaties	12
2.3 De noodzaak van een morele rechtvaardigingstheorie	13
III IS DE RECHTVAARDIGE OORLOG TRADITIE TOEPASBAAR OP VREDESOPERATIES?	15
3.1 De rechtvaardige oorlog traditie	15
3.2 De voorwaarden van de rechtvaardige oorlog traditie	17
IV VOORWAARDEN VOOR RECHTVAARDIGING VAN VREDESHANDHAVENDE OPERATIES	20
4.1 Invullen van de <i>jus ad bellum</i> voorwaarden	20
4.1.1 Rechtvaardige reden.	20
4.1.2 Rechtvaardige intentie.	25
4.1.3 Publieke bekendmaking	26
4.1.4 Legitieme autoriteit.	27
4.1.5 Rechtvaardige actoren	30
4.1.6 Kans op succes.	31
4.1.7 (Macro-)Proportionaliteit.	32
4.1.8 Laatste redmiddel.	36
4.2 Invullen van de <i>Jus in Bello</i> voorwaarden	37
4.2.1 Onderscheid en immuniteit voor niet-strijders.	37
4.2.2 (Micro-)Proportionaliteit.	39
4.2.3 Geen intrinsiek kwaadaardige middelen.	42
4.3 Invullen van de <i>Jus post Bellum</i> voorwaarden	43
4.3.1 Rechtvaardige reden voor beëindiging.	44
4.3.2 Rechtvaardige intentie.	46
4.3.3 Publieke bekendmaking door de legitieme autoriteit.	46
4.3.4 Onderscheid bij het bestraffen.	47
4.3.5 Proportionaliteit.	49
4.3.6 Verplichtingen naar uitgezonden vredeshandhavers	49

<i>4.4 Voorwaarden voor vredeshandhavende operaties</i>	51
4.4.1 Voorwaarden voor het instellen van een vredeshandhavende operatie	51
4.4.2 Voorwaarden voor het uitvoeren van een vredeshandhavende operatie	52
4.4.3 Voorwaarden voor het afronden van een vredeshandhavende operatie	53
<i>4.5 Vergelijking van de rechtvaardigingsvoorwaarden voor oorlog en vredeshandhaving</i>	54
V CONCLUSIE	56
BIBLIOGRAFIE	58
<i>Geraadpleegde literatuur</i>	58
<i>Geraadpleegde overige media</i>	59

I INLEIDING

Sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog behoort interventie door derden tot de middelen die de internationale gemeenschap kan inzetten om gewapende conflicten tussen landen, of interne gewapende conflicten in een land op te lossen. Deze interventies bestaan uit (preventieve) diplomatie, vredesopbouwende operaties (*peacebuilding*), vredeshandhavende operaties (*peacekeeping*), of vredesafdwingende operaties (*peace-enforcement*). Bij deze laatste drie soorten operaties (vredesmissies) worden gewapende troepen (een vredesmacht) gestationeerd in de regio waar het conflict zich afspeelt.

Het stationeren van gewapende troepen in de vorm van een vredesmissie in een conflictregio levert diverse ethische problemen op. Zo wordt bijvoorbeeld de soevereiniteit van de staat waar de vredestroepen zijn gelegerd beperkt. Ook de burgerbevolking wordt getroffen door de acties van de vredestroepen. Zij worden beperkt in hun vrijheid door opgeworpen wegblokkades en ingestelde controleposten, of zij kunnen hun bezittingen niet meer bereiken als deze in een door vredestroepen gecontroleerde zone liggen.¹ Vredestroepen kunnen bij gewapende acties betrokken raken waardoor slachtoffers onder de vredestroepen vallen. Ook door toedoen van de vredestroepen kunnen slachtoffers vallen, zowel onder de gewapende partijen in het conflict, als onder de lokale bevolking.² De aanwezigheid van een vredesmacht kan leiden tot een status quo waarin een onwenselijke situatie blijft bestaan zonder dat een definitieve oplossing (blijvende vrede) komt. Ten slotte zijn er voorbeelden waarbij vredestroepen zich schuldig maken aan misdaden tegen de bevolking van de regio waar zij toezicht op houden.³

De besluiten van het internationale samenwerkingsverband onder wiens gezag een missie wordt uitgevoerd geven juridische legitimatie voor vredesmissies. Voorbeelden zijn de resoluties die de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties aanneemt en die de grondslag

---

¹ Zie bijvoorbeeld de fotoreportage "Frozen in time" over de bufferzone op Cyprus op TheAtlantic.com (<http://www.theatlantic.com/photo/2014/04/frozen-in-time-the-cyprus-buffer-zone/100714/>).

² NOS, "OM past opsporingsregels militaire missies aan", 31 mei 2015, <http://nos.nl/artikel/2038741-om-past-opsporingsregels-militaire-missies-aan.html>, (geraadpleegd 31 mei 2015).

³ NOS, "Frankrijk onderzoekt kindermisbruik door militairen in Afrika", 29 april 2015, <http://nos.nl/artikel/2033105-frankrijk-onderzoekt-kindermisbruik-door-militairen-in-afrika.html> (geraadpleegd 29 april 2015).

vormen voor een vredesmissie onder de VN-vlag. De morele legitimatie van vredesmissies is een stuk minder helder. In het verleden werd in de meeste VN-resoluties met betrekking tot vredesmissies slechts gesproken over “bedreiging voor de wereldvrede”.⁴ De laatste jaren daarentegen zijn morele afwegingen een rol gaan spelen en wordt gesproken over “serieuze bezorgdheid over de voortdurende humanitaire crisis” en “het schenden van mensenrechten”.⁵ Met deze overwegingen is een eerste aanzet voor een morele rechtvaardiging van vredesmissies gegeven. Morele rechtvaardiging zou echter een nog groter belang moeten krijgen in de besluitvorming omtrent vredesmissies.

Morele legitimatie van vredeshandhavende operaties hoeft daarbij niet helemaal vanaf het begin te worden ontwikkeld. Een bruikbaar uitgangspunt hiervoor kan gevonden worden in morele legitimatie voor oorlogssituaties, de rechtvaardige oorlog traditie (*Just War Theory*).⁶ De traditie van rechtvaardige oorlog geeft namelijk voor een drietal onderdelen, *jus ad bellum* (hoe op rechtvaardige wijze een oorlog te beginnen), *jus in bello* (hoe op rechtvaardige wijze in een oorlog te handelen) en *jus post bellum* (hoe op een rechtvaardige wijze een oorlog te beëindigen) al voorwaarden waaraan voldaan moet worden om te kunnen spreken van een rechtvaardige oorlog.

Een morele rechtvaardigingstheorie voor vredeshandhaving zou daarom gebaseerd kunnen worden op de rechtvaardige oorlog traditie omdat, net als in oorlogssituaties, bij vredeshandhavende operaties militairen van een vreemde mogendheid zich binnen de grenzen van een soevereine staat begeven om daar (deels) de controle over een bepaald gebied op zich te nemen, en waar nodig de inwoners van deze staat regelgeving op te leggen die niet door hun eigen regering is opgesteld. Bovendien behoort het inzetten van militair geweld tot de mogelijkheden die vredeshandhavers hebben om het mandaat te kunnen uitvoeren. Zulke overwegingen maken dat een vredeshandhavende operatie een sterker militair karakter dan een civiel karakter heeft, en dat een rechtvaardigingstheorie voor vredeshandhavende operaties dan ook eerder vanuit een militaire context vanuit de civiele context kan worden ontwikkeld.

---

⁴ Zie bijvoorbeeld UN Security Council Resolution 186, S/RES/186 (1964), beschikbaar via [undocs.org/S/RES/186\(1964\)](http://undocs.org/S/RES/186(1964)), en UN Security Council Resolution 425, S/RES/425 (1978), beschikbaar via [undocs.org/S/RES/425\(1978\)](http://undocs.org/S/RES/425(1978)),

⁵ Zie bijvoorbeeld UN Security Council Resolution 1674, S/RES/1674 (28 april 2006), beschikbaar via [undocs.org/S/RES/1674\(2006\)](http://undocs.org/S/RES/1674(2006)) en UN Security Council Resolution 2085, S/RES/2085 (2012), beschikbaar via [undocs.org/S/RES/2085\(2012\)](http://undocs.org/S/RES/2085(2012)).

⁶ Er moet opgemerkt worden dat Just War Theory, ondanks de naam, geen staande theorie is maar een verzameling van benaderingen over de morele legitimatie van oorlog die een indeling in (minimaal) *jus ad bellum* en *jus in bello* gemeen hebben.

De vraagstelling die ik in deze scriptie behandel, luidt: Welke invulling kan worden gegeven aan de serie voorwaarden die de rechtvaardige oorlog traditie kent, om een rechtvaardigingstheorie voor vredeshandhavende operaties te ontwikkelen? Hierbij moet in acht worden genomen dat de invulling van de voorwaarden niet zo strikt wordt dat vredeshandhavende operaties niet meer mogelijk zijn.

Na bijna zeventig jaar en ruim zestig vredesmissies is er nog steeds geen uitgebreide discussie gevoerd over de ethische aspecten van vredesmissies. Het merendeel van de literatuur die over dit onderwerp te vinden is, behandelt voornamelijk de ethische aspecten van incidenten die zich tijdens het uitvoeren van vredesmissies hebben voorgedaan, maar gaat niet in op de morele legitimatie voor vredesmissies zelf. Een uitzondering hierop vormen de artikelen van Lango, "Military Operations by Armed UN Peacekeeping Missions"⁷, van Fixdahl en Smith "Humanitarian Intervention",⁸ en van Lucas, "The Role of the International Community in Just War Tradition".⁹ Lango wil een theorie ontwikkelen die geschikt is voor alle vormen van gewapend conflict. Hij richt zich in zijn artikel daarom niet alleen op vredeshandhaving, maar ook op vredesafdwinging en humanitaire interventies. Daarmee gaat hij voorbij aan de speciale positie die vredeshandhavende operaties hebben in het geweldsspectrum: een missie waarvan het uitgangspunt is dat geweld weliswaar niet uitgesloten kan worden, maar alleen in bijzondere gevallen mag worden toegepast. Dit staat in contrast met andere vormen van gewapende conflicten waarin het toepassen van geweld juist tot de definitie van het gewapende conflict hoort. Fixdahl en Smith richten zich op alle mogelijke manieren van militair ingrijpen in een conflict, maar focussen met name op humanitaire interventies. Lucas tenslotte bespreekt alleen de *ad bellum* voorwaarden voor humanitaire interventies vanuit de uitdagingen van de hedendaagse internationale gemeenschap.

---

⁷ John Lango, "Military Operations by Armed UN Peacekeeping Missions", in *The Moral Dimension of Asymmetrical Warfare*, ed. Van Baarda e.a. (Leiden: Martinus Nijhoff, 2009) 115-133.

⁸ Mona Fixdahl en Dan Smith, "Humanitarian Intervention and Just War", *Mershon International Studies Review* Vol. 42, nr. 2 (Nov. 1998), 283-312.

⁹ George R. Lucas, "The Role of the International Community in Just War Tradition", *Journal of Military Ethics* (2003), 122-144.

Om bovenstaande vraagstelling binnen de grenzen die aan deze scriptie worden gesteld te kunnen behandelen ben ik genoodzaakt vooraf een tweetal aannames te doen. De eerste aanname is dat aan de vraagstelling de veronderstelling ten grondslag ligt dat vredeshandhavende operaties moreel te rechtvaardigen zijn. Wel zijn voorwaarden noodzakelijk om te zorgen dat de besluitvorming rondom, en het uitvoeren van vredeshandhavende operaties op moreel rechtvaardige wijze verloopt. De invulling van deze voorwaarden is het onderwerp van deze scriptie.

De tweede aanname is dat rechtvaardiging van vredeshandhavende operaties vanuit het perspectief van de strijdende partijen volgt uit de voorwaarden van de rechtvaardige oorlog traditie. De invulling van de voorwaarden voor rechtvaardiging van vredeshandhavende operaties zoals hier worden besproken wordt gemaakt van uit het perspectief van landen die betrokken zijn bij de besluitvorming rondom, en bij het uitvoeren van de vredesoperatie.

In hoofdstuk twee ga ik nader in op vredeshandhavende operaties. Ik bespreek drie operaties en enkele incidenten uit vredesmissies, en daaruit heb ik een aantal morele problemen afgeleid. Een rechtvaardigingstheorie zou in staat moeten zijn deze morele problemen te adresseren. Vervolgens ga ik in op de noodzaak van een rechtvaardigingstheorie voor vredeshandhaving. In het derde hoofdstuk bespreek ik achtereenvolgens de rechtvaardige oorlog traditie en een set van voorwaarden die daarin gehanteerd wordt. In het vierde hoofdstuk tracht ik deze voorwaarden in te vullen voor vredeshandhavende operaties, onder andere door de invulling van de voorwaarden toe te passen op de morele problemen die in hoofdstuk twee naar voren kwamen. Tenslotte bespreek ik de meest opvallende verschillen tussen de voorwaarden van rechtvaardige oorlog en de voorwaarden van vredeshandhavende operaties.

II VREDESHANDHAVENDE OPERATIES

In dit hoofdstuk ga ik nader in op vredeshandhavende operaties. Drie operaties en daaruit afgeleide morele problemen worden besproken. Tenslotte ga ik in op de noodzaak van een rechtvaardigingstheorie voor vredeshandhaving.

2.1 Soorten vredesmissies

Vredesmissies zijn operaties van internationale samenwerkingsorganisaties die als doel hebben een gewelddadig conflict te voorkomen of te beëindigen. Dit kan zowel een conflict tussen verschillende staten betreffen (interstatelijk), als ook geweld tussen verschillende groepen binnen een staat (intra-statelijk). Vredesmissies kunnen uitgevoerd worden op het diplomatieke vlak of door een vredesmacht. Een vredesmacht bestaat uit gewapende troepen van een samenwerkingsverband van landen die niet bij het conflict betrokken zijn. De aard en de bewapening van de vredesmacht is afhankelijk van het mandaat van de vredesmissie.¹⁰

Vredesmissies zijn op verschillende manieren in te delen. De VN onderscheidt preventieve diplomatie, vredeshandhavende operaties (*peacekeeping*), vredesopbouwende operaties (*peacebuilding*) en vredesafdwingende operaties (*peace-enforcement*). In deze scriptie richt ik mij alleen op de vredeshandhavende operaties.

Het doel van een vredeshandhavende operatie¹¹ is het scheppen van rust in een conflict door gevechtshandelingen van de strijdende partijen te voorkomen. Daarmee wordt tijd gewonnen voor het vinden van een diplomatieke oplossing. De definitie voor *peacekeeping* die de VN hanteert, bestaat pas sinds 1994:

“[An] United Nations presence in the field (normally including military and civilian personnel), with the consent of the parties, to implement or monitor the implementation of arrangements relating to the control of conflicts (cease-fires,

---

¹⁰ UN, *Mandates and the legal basis for peacekeeping*, <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/pkmandates.shtml>, (geraadpleegd 1 mei 2015).

¹¹ Ik zal vanaf hier de term vredesoperatie gebruiken voor vredeshandhavende operaties.

separation of forces etc.) and their resolution (partial or comprehensive settlements) and / or to protect the delivery of humanitarian relief.”¹²

Belangrijk voor het stationeren van vredeshandhavers is de instemming van alle strijdende partijen. Verder dient de vredesmacht zich neutraal op te stellen, en is zij zeer terughoudend in het gebruik van geweld.¹³ Geweld mag alleen worden gebruikt als de eigen veiligheid in gevaar is, of als de uitvoering van het mandaat in gevaar komt.

De eerste vredesoperatie werd in 1956 werd opgericht om een oplossing te zoeken in de Suez-crisis. In de jaren die daarop volgden, werden steeds meer vredesoperaties ingesteld. Een groot aantal van deze operaties is na tientallen jaren nog steeds actief zoals UNFICYP op Cyprus (sinds 1964), UNIFIL in Libanon (sinds 1978). Een voorbeeld van een recentere vredesmissie is MINUSMA in Mali (sinds 25 april 2013).

2.2 Voorbeelden uit vredeshandhavende operaties

Vredesoperaties, en de nasleep daarvan, leiden regelmatig tot discussie en controverses. Dit kan worden geïllustreerd met voorbeelden van morele problemen die zijn opgetreden bij vredesoperaties. Daartoe volgen hier een aantal korte beschrijvingen van vredesoperaties op Cyprus en in Libanon en Bosnië. Vervolgens worden een drietal incidenten tijdens vredesmissies beschreven die recent in het nieuws zijn geweest. Een invulling van de voorwaarden waaraan vredesoperaties moeten voldoen, zoals deze scriptie beoogd te geven, moet in staat zijn deze problemen adequaat te kunnen ondervangen. Zoals in de inleiding al gesteld, is het niet de bedoeling de rechtvaardigheid van deze operaties te toetsen aan de voorwaarden. De keuze van deze voorbeelden is juist ingegeven doordat deze operaties en incidenten in meer of mindere mate problematisch waren.

2.2.1 Cyprus: UNFICYP, 1964-heden¹⁴

Spanningen tussen Turks-Cyprioten en Grieks-Cyprioten leidden in december 1963 tot een uitbraak van geweld op Cyprus. Nadat vredesonderhandelingen hadden gefaald,

---

¹² A. van Iersel en Th. van Baarda, *Militaire ethiek, morele dilemma's van militairen in theorie en praktijk*, (Budel: Damon, 2002), 128-129.

¹³ C. Klep en R. Van Gils, *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*, (Den Haag: SDU Uitgevers, 2000).

¹⁴ De beschrijving van het Cypriotische conflict en de vredeshandhavende operatie UNFICYP is, tenzij anders vermeld, gebaseerd op informatie op de officiële site van UNFICYP: UN, “United Nations Peacekeeping Force in Cyprus”, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficyp/> (geraadpleegd 1 mei 2015).

werd op 4 maart 1964 door de Veiligheidsraad resolutie 186 aangenomen waarin de oprichting van een vredesmacht voor Cyprus (UNFICYP) werd aanbevolen.¹⁵ Na een Grieks-Cypriotische staatsgreep in juli 1974 viel Turkije het noordelijke deel van het eiland binnen. Door de Veiligheidsraad werd een door UNFICYP bewaakte bufferzone ingesteld, die het eiland in een noordelijk, Turks gedeelte, en in een zuidelijk, Grieks gedeelte, scheidt. Deze bufferzone is ongeveer 180 kilometer lang, en varieert in breedte van twintig meter tot zeven kilometer.

De hoofdtaak van UNFICYP bestaat uit toezien dat het staakt-het-vuren wordt nageleefd en het handhaven van de bufferzone op het eiland. Omdat er nog steeds geen politieke oplossing voor Cyprus in zicht is, wordt het mandaat van UNFICYP iedere zes maanden verlengd. Het handhaven van de huidige status quo is voor de VN ook geen oplossing, maar vooralsnog is er geen zicht op een definitieve oplossing.

2.2.2 Libanon: UNIFIL, 1978 – heden¹⁶

In reactie op aanvallen van de Palestijnse Liberatie Organisatie (PLO) vanuit Libanon op Israëlische doelen viel het Israëlische leger in maart 1978 Libanon binnen en bezette het zuidelijke deel van Libanon. Israël werd door de Veiligheidsraad opgeroepen onmiddellijk met de vijandelijkheden te stoppen en zich uit Libanon terug te trekken. Tegelijkertijd werd met resolutie 426 besloten een vredesoperatie, UNIFIL, op te richten met drie taken: toezicht houden op de terugtrekking van Israëlische troepen uit Libanon, herstel van internationale vrede en veiligheid, en het ondersteunen van de Libanese regering om diens autoriteit in het gebied te herstellen.

Ondanks de aanwezigheid van de vredeshandhavers viel in juni 1982 Israël Libanon opnieuw binnen. De UNIFIL-troepen, waaronder Nederlandse militairen,¹⁷ kwamen hierdoor achter de Israëlische linies. Na het terugtrekken van de Israëlische troepen in 1985 hervatte UNIFIL het toezicht op de bestandslijn en aangrenzend gebied.

In juli 2006 begonnen nieuwe vijandigheden, nadat Hezbollah vanuit Libanees grondgebied raketten op Israël afvuurde. Israël reageerde daarop met aanvallen op

---

¹⁵ United Nations Security Council, *Resolution 186 (S/RES/186)*.

¹⁶ De beschrijving van de Libanon-crisis en de vredeshandhavende operatie UNIFIL is, tenzij anders vermeld, gebaseerd op informatie op de officiële site van UNIFIL: UN “United Nations Interim Force in Lebanon”, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/> (geraadpleegd op 1 mei 2015).

¹⁷ Ministerie van Defensie, *United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL)*, sd, <https://www.defensie.nl/onderwerpen/historische-missies/inhoud/missie-overzicht/1979/united-nations-interim-force-in-lebanon-unifil>

Hezbollah-posities in Libanon, alsmede met aanvallen op bruggen en wegen, zowel buiten als binnen het mandaatgebied van UNIFIL. De vredesmacht bleef tijdens deze vijandigheden op de aangewezen posities. Bij deze gevechten verloren vijf VN-medewerkers hun leven en raakten zestien medewerkers gewond. Als antwoord op deze vijandigheden heeft de Veiligheidsraad de sterkte van UNIFIL vergroot van 2000 militairen vlak voor de aanval tot 15000 militairen nu.

2.2.3 Bosnië: UNPROFOR, 1992-1995¹⁸

In juni 1991 viel de federale Joegoslavische republiek uiteen toen Slovenië en Kroatië zich onafhankelijk verklaarden, kort daarop gevolgd door Macedonië (september 1991) en Bosnië-Herzegovina (februari 1992). In Bosnië-Herzegovina leidde dat tot een bloedige burgeroorlog die tot het einde van 1995 zou duren.

UNPROFOR werd met resolutie 743 op 21 februari 1992 in het leven geroepen om in Kroatië toe te zien op de demilitarisatie van de in het vredesakkoord overeengekomen gebieden. Dit mandaat werd met resolutie 758 in juni 1992 uitgebreid naar Bosnië-Herzegovina om de humanitaire hulp te ondersteunen, en om toe te zien op “no fly zones” en “safe areas”. De grondtroepen van UNPROFOR waren licht bewapend, maar konden wel luchtsteun aanvragen indien dit nodig was. In mei 1995 gijzelden Bosnische Serviërs zo’n 300 leden van UNPROFOR, in een poging luchtoperaties te verhinderen.¹⁹ Op 11 juli 1995 werd Srebrenica onder de voet gelopen door het zwaarbewapende Bosnisch-Servische leger. Hierop volgde een etnische zuivering onder de Bosnische moslims die in Srebrenica hun toevlucht hadden gezocht waarbij minimaal 7000 mannen en jongens werden vermoord.

Uit een documentaire van 2doc die op 29 juni 2015 werd uitgezonden bleek dat de Amerikaanse, Britse en Franse regering in mei 1995 in geheim overleg hebben besloten geen luchtsteun meer te geven aan UNPROFOR.²⁰ Reden voor dit besluit was dat door de

---

¹⁸ Deze beschrijving van het Bosnische conflict en de vredeshandhavende operatie UNPROFOR is, tenzij anders vermeld, gebaseerd op informatie op de officiële site van UNPROFOR: UN, “United Nations Protection Force”, http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprof_b.htm (geraadpleegd op 1 mei 2015).

¹⁹ Van Iersel en van Baarda, *Militaire ethiek*, 130.

²⁰ “Waarom Srebrenica moest vallen,” *2Doc*, VPRO, 29 juni 2015, televisiedocumentaire. De reportage van 2Doc is gebaseerd op documenten die in oktober 2014 door de Clinton Library zijn vrijgegeven. Met name in een document van 29 mei 1995 komt het stopzetten van de luchtsteun en de gevolgen daarvan voor UNPROFOR aan de orde: “1995-05-29, Anthony Lake to President Clinton re Policy for

luchtaanvallen UNPROFOR zelf steeds meer onder vuur kwam te liggen. Er kan worden gesteld dat door het intrekken van de luchtsteun een deel van het mandaat van UNPROFOR, het beschermen van de veilige enclaves niet meer kon worden uitgevoerd. Doordat het besluit geheim bleef had UNPROFOR geen mogelijkheid om de bescherming van de enclaves op een ordentelijke manier te beëindigen.

2.2.4 Incidenten tijdens andere missies

Tenslotte wil ik nog een drietal incidenten uit andere vredesoperaties benoemen die recent in het nieuws zijn gekomen en die een moreel probleem bij het uitvoeren van vredesoperaties duidelijk maken.

Het eerste incident betreft een Irakese man die in 2004 in Irak bij een controlepost door een Nederlandse luitenant werd neergeschoten.²¹ Het militaire hof in Arnhem besloot de luitenant niet te vervolgen waarna de Irakese familie bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in beroep ging tegen deze uitspraak. Het Hof oordeelde dat het Nederlandse Openbaar Ministerie grote fouten had gemaakt in het onderzoek naar dit schietincident. Het tweede incident betreft seksueel misbruik van kinderen door Franse VN-militairen in de Centraal Afrikaanse Republiek (CAR).²² Het derde incident betreft de tekortschietende psychische ondersteuning die UNIFIL- en UNPROFOR-veteranen ondervonden na terugkeer in Nederland, zoals recentelijk door de Centrale Raad van Beroep is vastgesteld.²³

2.2.5 Morele problemen bij vredeshandhavende operaties

Analyse van de hierboven geschetste voorbeelden levert een aantal morele problemen en vragen op. Op de eerste plaats maakt het stationeren van vredeshandhavers inbreuk op de soevereiniteit van een gastland. Dit roept de volgende drie vragen op: Wat zijn rechtvaardige redenen om deze inbreuk te mogen maken? Welke autoriteit is bevoegd

---

Bosnia Use of U.S. Ground Forces to Support NATO Assistance for Redeployment of UNPROFOR within Bosnia," *Clinton Digital Library*, <http://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/12471> (geraadpleegd 10 September 2015).

²¹ NOS, "OM past opsporingsregels militaire missies aan".

²² Marie Deschamps, Jallow B. Hassan, en Yasmin Sooka, *Taking Action on Sexual Exploitation and Abuse by Peacekeepers* (New York: United Nations, 2015).

²³ Aansprakelijkheidsstelling minister van Defensie voor de door een militair als gevolg van de uitzending naar Libanon opgelopen posttraumatische stressstoornis (PTSS), 14/2027 MAW, ECLI:NL:CRVB:2015:4336 (Centrale Raad van Beroep, 14 december 2015).

toestemming te geven voor deze inbreuk? En ten derde, wie is verantwoordelijk voor het bekendmaken van de komst en het vertrek van de vredeshandhavers? Vredeshandhaving kan verder uitlopen op een decennialangs status quo, zonder dat er een oplossing voor het conflict komt. Ook kunnen burgers slachtoffer worden van acties door vredeshandhavers, en kunnen vredeshandhavers zelf betrokken raken bij het conflict en daardoor gewond raken of sneuvelen bij het uitvoeren van hun taak. Tenslotte kunnen burgerslachtoffers van handelingen door vredeshandhavers moeite hebben met het vinden van onpartijdige rechtspraak, en schort het aan goede nazorg voor veteranen van vredesoperaties.

Deze morele problemen zullen in hoofdstuk vier, bij het invullen van de voorwaarden nader worden besproken en geadresseerd.

2.3 De noodzaak van een morele rechtvaardigingstheorie

Uit bovenstaande analyse van verschillende vredesoperaties komt naar voren dat er morele risico's kleven aan vredeshandhaving. Daarom is een kader nodig om te oordelen of het moreel gerechtvaardigd is dat een vredesoperatie wordt opgezet of beëindigd, en om te oordelen of de uitvoering op moreel rechtvaardige wijze verloopt. Dit kader wordt gevormd door een morele rechtvaardigingstheorie voor vredesoperaties.

We zouden tegen de opvatting dat vredeshandhaving een eigen rechtvaardigingstheorie nodig heeft, in kunnen brengen dat vredesoperaties een onderdeel zijn van het *jus post bellum*. Het *jus post bellum* is een recent, en nog minst ontwikkeld onderdeel van de rechtvaardige oorlog traditie, dat voorwaarden beschrijft om te komen tot een rechtvaardige vrede na afsluiting van het conflict.²⁴ Het lijkt logisch om vredesoperaties daarin onder te brengen. Vredeshandhaving speelt zich immers af in het einde van een conflict, wanneer de strijdende partijen aan de onderhandelingstafel pogen een rechtvaardige vrede te bereiken. Morele rechtvaardiging van vredeshandhaving zou dan volgen uit de voorwaarden van morele rechtvaardiging van het *jus post bellum*. Toch zijn er twee argumenten om te pleiten voor een eigen rechtvaardigingstheorie voor vredeshandhaving.

Het eerste argument is dat vredeshandhaving zich afspeelt in een schemergebied tussen vrede en oorlog. Orend definieert oorlog als een daadwerkelijk, intentioneel en

---

²⁴ Orend, "Jus Post Bellum" *Journal of Social Philosophy* Vol. 31, nr. 1 (Spring 2000): 117-137.

wijdverspreid gewapend conflict tussen politieke gemeenschappen om te bepalen wie het voor het zeggen krijgt in een bepaald gebied.²⁵ Is in de situatie waarin de vredeshandhavers actief zijn nog sprake van oorlog volgens deze definitie? Is er nog sprake is van een *daadwerkelijk* conflict tijdens een staakt het vuren? In een oorlog is het gebruikelijk dat er ook gevechtspauzes zijn. Wat van belang is, is de mogelijkheid dat het geweld elk moment weer kan losbarsten. Daarvan is sprake bij een staakt-het-vuren, er is slechts een gevechtspauze die door ieder van de partijen op elk moment kan worden doorbroken. Vredeshandhaving voltrekt zich in dit broze vacuüm tussen vrede en oorlog.

Een tweede argument is dat bij vredeshandhaving een neutrale partij in het conflictgebied aanwezig is, die als taak heeft om in te grijpen bij het hervatten van het conflict. Deze partij is niet eerder bij het conflict betrokken geweest, en haar aanwezigheid is ook niet te rechtvaardigen met een beroep op een algemene rechtvaardiging van het conflict. Als de strijdende partijen aan de voorwaarden van het *jus ad bellum* en de *jus in bello* hebben voldaan is er sprake van een rechtvaardige oorlog. Dit betekent echter niet dat deze rechtvaardiging ook voor een nieuwe partij geldt, die bij het conflict betrokken raakt. Van iedere partij moet de deelname aan, en de wijze waarop zij in het conflict handelt opnieuw gerechtvaardigd worden. Voor vredeshandhavers is dit een andere rechtvaardiging dan voor strijdende partijen. Voor vredeshandhavers is het doel het handhaven van vrede, terwijl strijdende partijen een overwinning nastreven.

Kortom, vredeshandhaving speelt zich af in een situatie die noch in vrede, noch in oorlog is. Bovendien kunnen vredeshandhavers niet aan dezelfde voorwaarden voor rechtvaardiging voldoen waar strijdende partijen aan moeten voldoen. Voor vredeshandhaving is daarom een eigen rechtvaardigingstheorie noodzakelijk.

---

²⁵ Brian Orend, "War," in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2008 Edition), door Edward N. Zalta, <http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/war/> (geraadpleegd 12 februari 2015).

III IS DE RECHTVAARDIGE OORLOG TRADITIE TOEPASBAAR OP VREDESOPERATIES?

In hoofdstuk twee heb ik aangetoond dat een morele rechtvaardigingstheorie voor vredesoperaties noodzakelijk is. In dit hoofdstuk zal ik ingaan op de rechtvaardige oorlog traditie als basis voor de rechtvaardigingstheorie voor vredeshandhaving.

3.1 De rechtvaardige oorlog traditie

In het vorige hoofdstuk zagen wij dat vredeshandhaving op een essentieel punt overeenkomsten heeft met oorlogsvoering: het stationeren van gewapende troepen op het grondgebied van een andere, soevereine, staat. Dit betekent dat rechtvaardigingstheorieën voor oorlog een basis kunnen vormen om een vergelijkbare theorie voor vredesoperaties te ontwikkelen. De rechtvaardige oorlog traditie (*Just War Theory*) is gekozen in deze scriptie omdat de rechtvaardige oorlog traditie voor zowel het starten, het uitvoeren, en het beëindigen van een gewapend conflict voorwaarden stelt waar aan voldaan moet worden om het conflict te kunnen rechtvaardigen. De rechtvaardige oorlog traditie stelt dat oorlog indien mogelijk voorkomen moet worden, maar dat staten soms een morele rechtvaardiging kunnen hebben om, als laatste redmiddel, tot het gebruik van gewapende strijd over te gaan.²⁶ In vergelijking met vredeshandhavende operaties waarbij het uitgangspunt is dat interventie in een soevereine staat soms mogelijk moet zijn om een humanitaire tragedie te voorkomen, zien wij een overeenkomst.

De rechtvaardige oorlog traditie wordt in het algemeen beschouwd als een deontologische theorie, het biedt een serie van voorwaarden die als doel hebben een plausibel moreel kader voor gewapende conflicten te scheppen. Deze voorwaarden moeten als regels worden gehanteerd om beleidsmakers te helpen de geschiktheid te bepalen van beslissingen over het aangaan van een gewapend conflict (*jus ad bellum*), militairen te helpen hoe zich te gedragen tijdens het gewapend conflict (*jus in bello*), en in de afsluitende fase van het conflict te komen tot een rechtvaardige vrede (*jus post bellum*). Aan al deze voorwaarden moet zijn voldaan alvorens men een oorlog kan beginnen en er bovendien kan worden gesproken van een rechtvaardige oorlog.

---

²⁶ Brian Orend, "War".

We zouden tegen de rechtvaardige oorlog traditie als basis voor een rechtvaardigingstheorie voor vredeshandhaving in kunnen brengen dat morele concepten niet van toepassing zijn op het internationale vlak. Dit zou een realistische positie zijn.²⁷ Volgens het realisme moet een staat zijn eigen vitale belangen met betrekking tot veiligheid, buitenlandse invloed en macht, en economische groei moeten behartigen, in plaats van morele idealen na te streven. Er kan onderscheid gemaakt worden tussen descriptief realisme, prescriptief realisme, en consequentialistisch realisme.²⁸

Descriptief realisme stelt dat staten geen moreel gedrag kunnen of moeten vertonen, en dat moraal met betrekking tot staten een categorische vergissing is. Toegepast op gewapende conflicten stelt het descriptief realisme dat een gewapend conflict vooral een machtsstrijd is waarop ethische normen niet toepasbaar zijn. Het gaat er bij het voeren van oorlog niet om dat men moreel gelijk heeft, maar dat men op het juiste moment aan de winnende zijde staat.²⁹

Prescriptief realisme stelt dat een staat zich amoreel *moet* opstellen in de internationale arena.³⁰ De reden hiervoor is dat een te morele staat door andere, meedogenlozere staten uitgebuit zou kunnen worden. Het toepassen van ethische principes op gewapende conflicten is daarom zinloos: staats- en militaire belangen zullen altijd morele bezwaren overschaduwen.³¹

Volgens het consequentialistisch realisme is het mogelijk dat het op de lange termijn voordeliger is om oorlogshandelingen volgens bepaalde conventies te laten verlopen.³² Het consequentialistisch realisme vertoont daarmee een overlap met de rechtvaardige oorlog traditie.

Geen enkele van deze drie vormen van realisme lijkt echter bruikbaar om een rechtvaardigingstheorie voor vredesoperaties op te baseren. Vredeshandhaving is gebaseerd op het idee dat oorlog dusdanig negatieve morele consequenties heeft dat de internationale gemeenschap er alles aan moet doen om gewapende conflicten te

---

²⁷ Orend, "War".

²⁸ Zie Orend, "War", voor het descriptief en prescriptief realisme, en Moseley, "Just War Theory", in *Internet Encyclopedia of Philosophy*, <http://www.iep.utm.edu/justwar/> (geraadpleegd 17 mei 2015), voor het consequentialistisch realisme.

²⁹ Rigstad, "Just War Theory", <http://www.justwartheory.com>, (geraadpleegd 17 mei 2015).

³⁰ Orend, "War".

³¹ Moseley, "Just War Theory".

³² Idem.

beëindigen,³³ zelfs als een staat daarbij het risico loopt zelf bij een (kleiner) gewapend conflict betrokken te raken. Een descriptief realist zal stellen dat deze morele overweging een categorische vergissing is, morele overwegingen dienen geen plaats te hebben in internationale betrekkingen. Prescriptief realisten zullen stellen dat staten, door in te gaan op zulke morele overwegingen, zich kwetsbaar opstellen tegenover andere (amorele) staten, of dat zij andere staten tegen het hoofd zullen stoten door zich moreel op te stellen.³⁴ Consequentialistisch realisten daarentegen kunnen weliswaar beargumenteren dat het voordeliger kan zijn om in een gewapend conflict in te grijpen als dat conflict negatieve gevolgen heeft voor de eigen staat, zoals bijvoorbeeld de gevolgen van een vluchtelingenstroom of economische gevolgen. Het inherente probleem van het consequentialisme is dat deze stroming zeer gevoelig is voor politieke druk of militaire behoeften om zich aan te passen aan iedere veranderende situatie, waardoor de vredesoperatie om opportune redenen kan worden beëindigd of kan worden uitgebreid tot een nieuw gewapend conflict.³⁵ Kortom, al deze overwegingen maken het realisme ongeschikt als morele theorie voor vredesoperaties.

De rechtvaardige oorlog traditie stelt, in tegenstelling tot het realisme, dat morele aspecten van toepassing zijn op de het gedrag van een staat in internationale conflicten. Staten zijn gebonden aan een serie voorwaarden waarvan de morele implicaties moeten worden afgewogen voordat zij tot actie kunnen overgaan. Ook tijdens, en bij de beëindiging van een conflict moet aan deze voorwaarden zijn voldaan om te kunnen spreken van rechtvaardig handelen. Dit maakt de rechtvaardige oorlog traditie geschikt om te kunnen dienen als basis voor een rechtvaardigingstheorie voor vredesoperaties.

3.2 De voorwaarden van de rechtvaardige oorlog traditie

De basis van de rechtvaardige oorlog traditie wordt gevormd door een combinatie van Grieks-Romeinse en Christelijke waarden. De basis werd waarschijnlijk gelegd door schrijvers als Aristoteles, Cicero en Augustinus, waarna het o.a. door Thomas van Aquino verder is uitgewerkt.³⁶ In de recente geschiedenis is het werk van Michael Walzer, "Just and

---

³³ Orend, "War".

³⁴ Idem.

³⁵ Moseley, "Just War Theory".

³⁶ Zie voor een uitgebreider overzicht o.a. Orend "War", en Fixdahl en Smith "Humanitarian Intervention and Just War".

Unjust Wars” (1977) van grote betekenis. Veel van de regels die uit de Just War traditie zijn voortgekomen, zijn opgenomen in hedendaagse internationale wetten en verdragen, zoals het handvest van de VN, en de Geneefse en Haagse convenanten.

Er wordt van een rechtvaardige oorlog *traditie* gesproken omdat het niet om één vaststaande theorie gaat, maar om een verzameling theorieën die in grote lijnen overeenkomen. Deze theorieën gaan allen over het scheppen van voorwaarden voor het starten, voeren en beëindigen van oorlog, maar er is geen consensus over de aard, inhoud en het verplichtend karakter van deze voorwaarden. De focus van deze scriptie ligt op de invulling die aan de voorwaarden moet worden gegeven om een vredesoperatie te kunnen rechtvaardigen. Er is daarom gekozen om uit te gaan van een bestaande serie voorwaarden van de rechtvaardige oorlog traditie, zoals die door Orend zijn opgesteld.³⁷ Deze verzameling voorwaarden is gekozen omdat hierin ook voorwaarden van het *jus post bellum* zijn opgenomen. Dit is de minst traditionele tak van de rechtvaardige oorlog traditie, en wordt nog niet door alle auteurs besproken.

In het *jus ad bellum* worden de voorwaarden voor het starten van, of de deelname aan een oorlog uiteengezet. De rechtvaardige oorlog traditie stelt, dat aan alle voorwaarden moet zijn voldaan, om van een rechtvaardige oorlog te kunnen spreken. De voorwaarden die Orend hanteert voor het *jus ad bellum* bestaan uit: de rechtvaardige reden, de rechtvaardige intentie, publieke bekendmaking door een legitieme autoriteit, de kans op succes en de (macro)proportionaliteit van het middel van oorlog tegenover het nagestreefde doel.³⁸ Deze voorwaarden doelen voornamelijk op de beslissingsmakers die besluiten om ten strijde te trekken.

Het *jus in bello* behandelt de voorwaarden die worden gesteld aan de wijze waarop een oorlog wordt gevoerd, en is meer gericht op de uitvoerders van de oorlog, militairen en hun bevelhebbers. Als het gewapend conflict losbarst, zijn er strikte regels om te bepalen of er op een verantwoordelijk gecontroleerde en gerichte manier gevochten wordt. Volgens Orend bestaan deze voorwaarden uit het maken van onderscheid en het garanderen van immuniteit voor niet-strijders, (micro-)proportionaliteit (de ingezette middelen en tactiek moeten in verhouding staan met het te bereiken doel), en tenslotte een verbod op het

---

³⁷ In het bijzonder de voorwaarden zoals die door Orend in “Jus Post Bellum” worden geformuleerd.

³⁸ Orend, “War”.

gebruik van intrinsiek kwaadaardige middelen als nucleaire, chemische of biologische wapens.³⁹

De *jus post bellum* voorwaarden stellen dat na afloop van het gewapend conflict de partijen op een verantwoordelijke en voorspoedige wijze het conflict beëindigen, de eisen van rechtvaardigheid respecterend. Orend lijkt impliciet ervan uit te gaan dat alleen van een rechtvaardige beëindiging van een oorlog kan worden gesproken als de agressor is verslagen. Dit is inherent aan de gedachte dat een oorlog alleen rechtvaardig kan worden genoemd als aan alle *jus ad bellum*, *jus in bello* en *jus post bellum* voorwaarden is voldaan. De voorwaarden die Orend onderscheidt zijn: een rechtvaardige reden voor beëindiging, een rechtvaardige intentie om het conflict te beëindigen, een publieke bekendmaking van de vrede door de legitieme autoriteit, een onderscheid bij het bestraffen van verliezers, en proportionaliteit van de opgelegde straffen aan de agressor.⁴⁰

Uit bovenstaande lijst met voorwaarden uit de rechtvaardige oorlog traditie komen enkele voorwaarden naar voren (bijvoorbeeld rechtvaardige reden en juiste intentie), die in eerste instantie ook geschikt lijken voor een rechtvaardiging voor vredesoperaties. Andere voorwaarden daarentegen, zoals het laatste redmiddel, lijken minder geschikt. In het volgende hoofdstuk worden deze voorwaarden geanalyseerd en zal een invulling worden gegeven die van toepassing is op vredeshandhavende operaties.

---

³⁹ Idem.

⁴⁰ Idem.

IV VOORWAARDEN VOOR RECHTVAARDIGING VAN VREDESHANDHAVENDE OPERATIES

In dit hoofdstuk worden de voorwaarden van de rechtvaardige oorlog traditie besproken, en wordt gekeken of zij ook van toepassing kunnen zijn op vredesoperaties. Vervolgens is onderzocht op welke wijze elke voorwaarde voor vredesoperaties kan worden ingevuld. In de laatste paragraaf worden de van toepassing zijnde voorwaarden samengevat.

4.1 Invullen van de *jus ad bellum* voorwaarden

De regels van *jus ad bellum* zijn gericht op staatshoofden. Zij nemen het besluit om tot oorlog over te gaan, en dienen alle *jus ad bellum* voorwaarden in acht te nemen om dit besluit op moreel rechtvaardige wijze te nemen. In de volgende paragrafen zal een invulling van deze *jus ad bellum* voorwaarden worden voor vredeshandhavende operaties.

4.1.1 Rechtvaardige reden.

Volgens Orend is het uitgangspunt in de rechtvaardige oorlog traditie dat een agressieve oorlog, het uitvoeren van een aanval op een ander land, nooit een rechtvaardige reden mag zijn. In de klassieke (middeleeuwse) traditie van de rechtvaardige oorlog werden vier redenen voor het rechtvaardig toepassen van militair geweld erkend: zelfverdediging, het verdedigen van bondgenoten, heroveren van wat in een vorige oorlog verloren was gegaan, of het bestraffen van een overtreding.⁴¹ De middeleeuwse rechtvaardige oorlog traditie benadrukt hiermee het recht van een staat om zich te beschermen tegen agressie van een andere staat en om onrecht uit het verleden ongedaan te maken. In een modernere versie van deze traditie wordt gesteld dat een staat gewapend geweld tegen een andere staat mag gebruiken als het op redelijke gronden noodzakelijk is om principes van internationaal recht, met name mensenrechten, en de rechten van staten die daarmee vergelijkbaar zijn of noodzakelijk zijn om die mensenrechten te waarborgen, te beschermen.⁴² Er moet, volgens de rechtvaardige oorlog traditie, een rechtvaardige reden zijn om een oorlog te beginnen.

Deze voorwaarde is ook van toepassing op vredesoperaties: er moet een rechtvaardige reden zijn om een vredesoperatie te starten. Dit is noodzakelijk omdat een

---

⁴¹ Fixdahl en Smith, "Humanitarian Intervention", 295.

⁴² Orend, "War".

vredesoperatie een inbreuk betekent op de soevereiniteit van een staat. Soevereiniteit van een staat is het principe dat een staat het recht heeft om zelf te bepalen hoe zij binnen haar eigen grenzen handelt, zonder verantwoording af te hoeven leggen aan een hogere macht.⁴³ Bij een vredesoperatie worden gewapende troepen gestationeerd op het grondgebied van een soevereine staat. Zoals het voorbeeld van Libanon aantoont, hoeft dit niet per se een staat te zijn die direct bij het conflict betrokken is. Door inbreuk op de soevereiniteit van Libanon kan deze staat haar macht niet vrijelijk uitoefenen over de regio waarin de vredesoperatie actief is.

Bovendien worden ook de inwoners van een staat in hun vrijheden en rechten beperkt. Zij moeten zich onderwerpen aan de regels die door de vredeshandhavers worden uitgevaardigd en gehandhaafd. In een dergelijke situatie hebben de inwoners geen toegang meer tot hun bezittingen omdat deze in een door de vredeshandhavers gecontroleerde zone kunnen liggen, zoals bijvoorbeeld op Cyprus het geval is. Het principe van soevereiniteit is nauw verbonden met het recht op zelfbeschikking dat ieder individu heeft: net zoals een individu het recht heeft zijn eigen keuzes te maken, heeft de bevolking van een staat het recht om zelf te bepalen aan welke beslissingen zij zich bindt zonder daarbij inmenging van buitenaf te dulden.⁴⁴ Er moet dus een rechtvaardige reden zijn om deze belangrijke rechten te mogen schenden.

Een mogelijk argument tegen de noodzaak van rechtvaardiging van inbreuk op de soevereiniteit van een staat door een VN-vredesmacht is dat bij een vredesoperatie de partijen instemmen met het vestigen van een VN-vredesmacht.⁴⁵ Door in te stemmen accepteert een staat dat het een deel van de soevereiniteit overdraagt aan een andere organisatie. Deze overdracht is vergelijkbaar met een overdracht van bevoegdheden aan een intergouvernementale organisatie.

Tegen deze argumentatie is ten eerste in te brengen dat de toestemming van een staat wellicht een juridische rechtvaardiging levert, maar daarmee nog geen morele rechtvaardiging. Eén van de kenmerken van een vredesoperatie is dat er geen onderscheid wordt gemaakt: iedereen in het gastland is onderworpen aan de regels die door de

---

⁴³ Cindy Holder, "Responding to Humanitarian Crisis", in *War: Essays in Political Philosophy*, Larry May en E. Crookston (redactie) (Cambridge: Cambridge University Press, 2008) 86; Fixdahl en Smith, "Humanitarian Intervention", 292; Walzer, *Just and Unjust Wars. A Moral argument with Historical Illustrations*, 4th Edition (New York: Basic Books, 2006), 88.

⁴⁴ Holder, "Responding to Humanitarian Crisis", 87; Jeff McMahan, "Military Occupation", *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, (2009), 103.

⁴⁵ Fixdahl en Smith, "Humanitarian Intervention", 291.

vredesmacht worden opgelegd zonder dat de bevolking op democratische wijze inspraak heeft gehad in deze regels. In dit licht is het inzetten van een vredeshandhavende missie te vergelijken met een bezetting, ook daarbij lijden alle inwoners van het bezette gebied onder de beperkingen van de bezetter, zonder dat onderscheid wordt gemaakt tussen de partijen die verantwoordelijk zijn voor de bezetting en de partijen die daarvoor geen verantwoording dragen.⁴⁶ Dit druist in tegen het discriminatieprincipe van de rechtvaardige oorlog traditie, dat expliciet stelt dat onderscheid gemaakt moet worden tussen strijdende partijen en niet-strijdende partijen bij het opleggen van sancties.

Ten tweede wordt een staat onder politieke en economische druk gedwongen om de inmenging van een vredesmacht in de interne zaken van de staat te accepteren. Alleen de instemming van een staat is daarom onvoldoende om over morele rechtvaardiging voor het stationeren van een vredesmacht te mogen spreken.

Geconcludeerd kan worden uit het eerste deel van deze paragraaf dat er sprake moet zijn van een rechtvaardige reden om een vredesoperatie te starten. Dit is noodzakelijk omdat een vredesoperatie inbreuk maakt op de soevereiniteit van een staat. De soevereiniteit van een staat is eerder al gebleken belangrijk te zijn. De vraag die de conclusie oproept, luidt: Wat is een rechtvaardige reden om de soevereiniteit van een staat te mogen schenden in het kader van een vredesoperatie? Ik wil in het volgende deel van deze paragraaf beargumenteren dat humanitaire redenen de enige rechtvaardige reden kunnen zijn om een vredesoperatie in te stellen.

Momenteel vindt een verschuiving plaats in de betekenis van het begrip van soevereiniteit als 'recht van een staat' naar soevereiniteit als 'plicht van een staat'.⁴⁷ In plaats van soevereiniteit te definiëren als het recht van een staat om zelf te bepalen hoe zij binnen haar eigen grenzen handelt, wordt soevereiniteit nu eerder gedefinieerd als de verantwoordelijkheid van staten om burgers te beschermen, de *Responsibility to Protect*.⁴⁸ Dit principe van verantwoordelijkheid om te beschermen is gericht op de belangen van de bevolking en bestaat uit drie delen: de preventie van schendingen van de belangen van de bevolking, de reactie op zulke schendingen en het herstel van de geschonden belangen.

---

⁴⁶ Hierbij moet gedacht worden aan regeringsleiders die een agressie-oorlog hebben bevolen of militairen die aan deze agressie-oorlog hebben deelgenomen.

⁴⁷ ICISS, "The Responsibility to Protect," *Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, (Ottawa: International Development Research Centre, 2001).

⁴⁸ Idem.

Soevereiniteit van een staat als recht, betekent dat een staat zeggenschap heeft over de interne zaken die in een staat spelen. Dit impliceert ook dat soevereiniteit een verantwoordelijkheid betekent: een staat mag zich niet mengen in de interne aangelegenheden van een andere staat. De ICISS-commissie stelt dat uit soevereiniteit als verantwoordelijkheid volgt dat een staat ook verantwoordelijk is voor het welzijn van de bevolking, en het respecteren van de humanitaire rechten van de bevolking. Als een staat daartoe niet in staat is, heeft de internationale gemeenschap de verantwoordelijkheid de bedreigde bevolking te helpen.⁴⁹ Mensenrechten, en met name de veiligheid van mensen, zijn daarbij belangrijker dan de rechten van staten. De ICISS-commissie stelt dat:

“[T]he primary responsibility in this regard rests with the state concerned, and that it is only if the state is unable or unwilling to fulfill this responsibility, or is itself the perpetrator, that it becomes the responsibility of the international community to act in its place.”⁵⁰

Het sleutelprincipe van dit argument is dus de bescherming en de verdediging van fundamentele rechten, en de bescherming van degenen die zulke rechten hebben. Genocide wordt bijvoorbeeld gezien als een rechtvaardige reden voor interventie omdat het aangerichte kwaad door genocide, zeer groot is.⁵¹ Dit argument maakt het mogelijk om humanitaire gronden als een rechtvaardiging voor het inzetten van een vredeshandhavende missie te zien.

Tegen dit argument om humanitaire redenen als rechtvaardiging voor vredesoperaties te zien, kan worden ingebracht dat de rechtvaardige oorlog traditie nog drie andere rechtvaardige redenen kent. Deze zijn: zelfverdediging tegen een vijandelijke aanval, het bijstaan van andere staten die het slachtoffer zijn van een vijandige aanval, en het ongedaan maken van toegebracht onrecht aan de eigen staat, of andere staten. Tenslotte kunnen wellicht naast de redenen van de rechtvaardige oorlog traditie nog andere redenen worden beschouwd die het opzetten van een vredesoperatie rechtvaardig maken.

Het argument van mogelijk andere redenen dan humanitaire redenen kan echter worden weerlegd als wordt gekeken naar de achtergronden van de mogelijke redenen die

---

⁴⁹ ICISS, “Responsibility to Protect”, 13.

⁵⁰ ICISS, “Responsibility to Protect”, 17. Er moet worden opgemerkt dat de ICISS de lat om in te grijpen in een soevereine staat met nadruk heel hoog legt.

⁵¹ Lango, “Military Operations”, 125.

een staat kan hebben om te interveniëren in een andere staat. De eerste reden is dat een staat handelt uit puur eigenbelang, de tweede dat een staat handelt uit het belang van een andere staat, en ten derde dat een staat geen enkel belang heeft in de interventie.

Eigenbelang verwijst naar economische redenen (zoals toegang tot grondstoffen) of naar politieke redenen (zoals macht of zeggenschap over een bepaalde regio). Een staat die eigenbelang nastreeft tijdens een vredesoperatie zal een oplossing van het conflict niet als doel hebben, maar juist het zo goed mogelijk dienen van dat eigenbelang. Daarmee creëert een staat een nieuw (potentieel) conflict. Het nastreven van eigenbelang kan dus niet als rechtvaardige reden worden beschouwd voor een vredesoperatie.

Een tweede reden verwijst naar naastenhulp. Hieronder vallen het bijstaan van andere staten die het slachtoffer zijn van een vijandige aanval, en het ongedaan maken van toegebracht onrecht. Deze reden van naastenhulp strookt niet met het beginsel van neutraliteit waarop de inzet van vredeshandhavers is gebaseerd. De interveniërende staat neemt in deze situatie namelijk een duidelijk standpunt in ten opzichte van de partijen in het conflict. Een staat die om deze redenen ingrijpt in een conflict heeft dan misschien geen direct belang bij de uitkomst van het conflict, maar de uitkomst van het conflict kan op termijn wel belangen schaden. Dit indirecte eigenbelang kan van invloed zijn op de opstelling van de staat in het conflict.

De laatste reden wijst naar onbaatzuchtige redenen. De interveniërende staat heeft geen enkel belang bij het doel dat wordt nagestreefd. Humanitaire redenen vallen onder deze onbaatzuchtige redenen. Een interveniërende staat behaalt op geen enkele wijze voordeel als uit humanitair oogpunt wordt gehandeld. Zij handelt slechts volgens de morele plicht die voortkomt uit de *Responsibility to Protect*.

Als afsluiting kan uit deze paragraaf geconcludeerd worden dat alleen humanitaire redenen een rechtvaardiging kunnen vormen voor vredesoperaties. De *Responsibility to Protect* stelt dat een staat de verantwoordelijkheid heeft de veiligheid van haar bevolking te waarborgen, en dat als een staat de verantwoordelijkheid niet kan of wil uitoefenen de internationale gemeenschap deze verantwoordelijkheid op zich moet nemen. Andere redenen refereren vooral naar mogelijke intenties van een interveniërende staat waardoor deze redenen geen zelfstandige rechtvaardiging kunnen vormen.

4.1.2 *Rechtvaardige intentie.*

In de rechtvaardige oorlog traditie gaat rechtvaardige intentie over de motivatie die een staat kan hebben om oorlog te voeren. Volgens Orend zijn daarbij twee aspecten relevant. Ten eerste is een staat die toevlucht neemt tot het voeren van oorlog, aan zichzelf op voorhand verplicht tot het juist toepassen van de voorwaarden van *jus in bello* en *jus post bellum*. Ten tweede mag alleen de rechtvaardige reden een rol spelen bij de beslissing om te oorlog te gaan voeren.⁵² Oorlog voeren mag dus volgens de rechtvaardige oorlog traditie alleen geschieden met de juiste intentie, en moet gericht zijn op het herstel van de vrede of het herstel van een rechtvaardige humanitaire situatie. Het is lastig vast te stellen of mogelijke andere redenen hierbij ook een rol spelen.⁵³

Zoals in de vorige paragraaf beschreven, kan de intentie waarmee interveniërende staten besluiten om een vredesoperatie te beginnen een grote rol spelen bij de rechtvaardiging van een operatie. Andere intenties dan humanitaire redenen (de rechtvaardige reden), die een staat kan hebben, zoals politieke of economische redenen, vormen geen rechtvaardiging omdat elke verkeerde intentie het doel van de vredesoperatie, het beschermen van humanitaire rechten, direct of indirect schaadt en daarom moet worden voorkomen.

We zouden ons kunnen afvragen als de intentie verkeerd is, of er dan toch niet een rechtvaardige reden aanwezig kan zijn, met andere woorden: In hoeverre zijn intenties een noodzakelijke voorwaarde voor de rechtvaardiging van een vredesoperatie zijn? En wanneer gaan deze verkeerde intenties te ver?

Op de eerste plaats maakt het verschil waar de verkeerde intentie een rol speelt, namelijk bij de besluitvorming, de uitvoering of bij de beëindiging van een vredesoperatie. Voor de besluitvorming over een vredesoperatie speelt de aard van de intentie slechts een kleine rol. De besluitvorming is namelijk een eerste stap naar het realiseren van het uiteindelijke doel waar de intentie zich op richt, geen op zichzelf staand doel. Als een verkeerde intentie zich richt op economische belangen dan staat bij de overweging van een vredesoperatie dit doel het rechtvaardige doel niet in de weg. Bij het uitvoeren of beëindigen van een vredesoperatie is het gevaar groter dat een verkeerde intentie het rechtvaardige doel belemmert. Vooral bij de uitvoering van een operatie, moet daarom steeds worden getoetst of de beoogde handelswijze het rechtvaardige doel dient of niet.

---

⁵² Orend, "War".

⁵³ Van Iersel en van Baarda, *Militaire Ethiek*, 110.

Ten tweede is een vredesoperatie geen actie is van een individuele staat, maar van de internationale gemeenschap als geheel. Meerdere staten zijn betrokken bij de diverse stadia van de operatie. Dit maakt het voor individuele staten moeilijker om het rechtvaardige doel ondergeschikt te maken aan hun eigen intentie.

Verkeerde perspectieven kunnen vervolgens een rol spelen in relatie tot de verkeerde intentie. Bij het instellen van, of het besluit tot, een vredesoperatie kan een verkeerde intentie voor problemen zorgen indien een staat het doel van de operatie vanuit een verkeerd perspectief beschouwd. Verweij onderscheidt hierbij twee verkeerde perspectieven: het fundamentalistische perspectief en het naïeve perspectief. Bij het fundamentalistische perspectief wordt het doel vanuit een moreel juist veronderstelde overtuiging beschouwd. Het doel, het herstellen van humanitaire rechten, wordt als zodanig belangrijk gezien dat alles is toegestaan om het rechtvaardige doel te bereiken.⁵⁴ Bij het naïeve perspectief worden mogelijke negatieve neveneffecten niet voorzien of niet meegenomen in de afweging voor het instellen van een vredesoperatie.⁵⁵ De publieke opinie kan bijvoorbeeld een rol spelen in de besluitvorming rondom een vredesoperatie. Voor beide perspectieven geldt dat een rechtvaardigingstheorie voor vredesoperaties, gebaseerd op voorwaarden waaraan voldaan moet worden, noodzakelijk is om niet met verkeerde intenties aan vredesoperaties te beginnen. Door de voorwaarden voor rechtvaardiging van vredesoperaties als een onlosmakelijk geheel te beschouwen kan worden voorkomen dat een verkeerd perspectief het zicht op het doel vertroebelt.

De rechtvaardige reden is voor het besluit tot een vredesoperatie dus belangrijker dan de intentie waarmee de betrokken autoriteiten dit besluit nemen. De juiste intentie is vooral van belang bij de uitvoering van vredesoperaties. De enige juiste intentie is de rechtvaardige reden, de beoogde handelswijze moet aan deze juiste intentie worden getoetst.

4.1.3 Publieke bekendmaking

In de rechtvaardige oorlog traditie is de voorwaarde van publieke bekendmaking volgens Orend bedoeld om verrassingsaanvallen van een agressieve staat te voorkomen.

---

⁵⁴ Verweij, "Hoe juist is de juiste intentie: de mogelijkheden en onmogelijkheden van 'de traditie van de rechtvaardige oorlog'," *Filosofie en Praktijk* 35, nr. 1 (2014): 49 - 59.

⁵⁵ Verweij, *juiste intentie*, 56.

Het belang om deze voorwaarde expliciet te stellen voor vredesoperaties lijkt twijfelachtig. Een vredesoperatie wordt immers pas ingesteld als tussen de strijdende partijen een staakt-het-vuren is bereikt. Tevens wordt een vredesoperatie ingesteld door een resolutie van de Veiligheidsraad, de legitieme autoriteit, waarmee per definitie aan de voorwaarde van publieke bekendmaking is voldaan.

Toch is het van belang de doelen van de vredesoperatie publiek bekend te maken zoals Lucas aangeeft.⁵⁶ Deze publieke bekendmaking van de doelen maakt het moeilijker voor staten die met de verkeerde intentie deelnemen aan de vredesoperatie om hun eigen belangen na te streven.⁵⁷

4.1.4 Legitieme autoriteit.

Zoals hierboven beschreven wordt publieke bekendmaking door de legitieme autoriteit die ten strijde trekt vooraf gedaan. De rechtvaardige oorlog traditie gaat uit van individuele staten die met elkaar in oorlog zijn, en de legitieme autoriteit van de soevereine staat wordt daarbij vertegenwoordigd door de regering en het staatshoofd van deze staat.⁵⁸

Zoals in paragraaf 4.1.1 besproken, kunnen staten op basis van de *Responsibility to Protect* besluiten wegens humanitaire redenen in te grijpen in de interne aangelegenheden van een soevereine staat. De legitieme autoriteit die tot deze inbreuk kan beslissen wordt gevormd door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.

De VN is opgericht met als specifiek doel vrede te bevorderen en humanitaire rechten te beschermen.⁵⁹ Volgens het handvest van de VN is gewapende strijd tussen staten niet toegestaan, en moeten staten elkaars soevereiniteit respecteren. Uitzonderingen ontstaan als het handelen van een staat de vrede bedreigt of deze vrede daadwerkelijk schendt. De lidstaten van de VN hebben door ondertekening van het Handvest de primaire juridische verantwoordelijkheid voor het handhaven van de internationale vrede en de

---

⁵⁶ Lucas, "Role of the International Community".

⁵⁷ Idem, 135.

⁵⁸ Orend, "Jus Post Bellum", 119, 121.

⁵⁹ Zoals vermeld staat in de preambule van het Handvest van de Verenigde Naties: "vastbesloten komende geslachten te behoeden voor de gesel van de oorlog, [...] opnieuw ons vertrouwen te bevestigen in de fundamentele rechten van de mens, in de waardigheid en de waarde van de menselijke persoon [...] en te dien einde [...] onze krachten te bundelen ter handhaving van de internationale vrede en veiligheid, en door het aanvaarden van beginselen en het invoeren van methodes te verzekeren, dat wapengeweld niet zal worden gebruikt behalve in het algemeen belang [...]". Handvest van de Verenigde Naties, <http://www.unric.org/nl/handvest>.

veiligheid tussen de lidstaten overgedragen aan de VN.⁶⁰ Door het ondertekenen van het Handvest hebben de lidstaten zich ook moreel gecommitteerd aan de gemaakte afspraken. Als deze morele committering er niet zou zijn, dan zou dat immers betekenen dat gemaakte afspraken tussen staten geen enkele waarde hebben. Daarnaast vloeit uit hoofdstuk VII van het Handvest voort dat de Veiligheidsraad de bevoegdheid heeft tot het nemen van dwangmaatregelen indien de vrede wordt bedreigd of gebroken.⁶¹ Aan deze juridische verantwoordelijkheid kan met het vastleggen van de *Responsibility to Protect* ook een morele verantwoordelijkheid voor het welzijn van mensen en het beschermen van humanitaire rechten worden toegevoegd.

Tegen de voorwaarde dat de Veiligheidsraad van de VN de enige legitieme autoriteit is, kan worden ingebracht dat ook individuele staten of andere internationale samenwerkingsverbanden legitieme autoriteiten zijn, die het recht hebben vredeshandhavende operaties in te stellen. Individuele staten hebben met de *Responsibility to Protect* de verplichting in te grijpen in een andere staat als daar de humanitaire rechten van de bevolking in gevaar zijn. Bovendien bestaat er een rechtvaardige reden. De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties zou echter door bijvoorbeeld politieke redenen niet in staat kunnen zijn om een resolutie aan te nemen voor het instellen van een vredesoperatie.

Stel dat de legitieme autoriteit om inbreuk te maken op de soevereiniteit van een andere staat bij de individuele staten ligt, dan bestaat het gevaar dat een staat een beroep doet op de *Responsibility to Protect* met een verkeerde intentie en daarmee de soevereiniteit van een andere staat schendt. Een ander gevaar is dat de handelwijze door de internationale gemeenschap niet als gerechtvaardigd wordt beschouwd. Een voorbeeld hiervan is de Turkse inval op Cyprus in 1974. Grieks Cyprioten pleegden in juli 1974 een staatsgreep waarna Turkije Noord-Cyprus binnenviel om de belangen van Turks-Cyprioten te beschermen. Alhoewel deze actie in Turkse en Turks-Cypriotische ogen legitiem was, leidde dit tot een verdere escalatie van het conflict en uiteindelijk tot de huidige status quo op het eiland. Eenzelfde afweging kan ook gemaakt worden voor vredesoperaties. Indien individuele staten beschouwd worden als legitieme autoriteit voor het starten van een vredesoperatie, dan kunnen zowel de intentie van de interveniërende staat als de daaropvolgende reactie van andere staten leiden tot een verdere escalatie van het conflict.

---

⁶⁰ Lango, "Military operations", 125.

⁶¹ Handvest Verenigde Naties, artikel 39.

Voor een rechtvaardiging van vredesoperaties kan een individuele staat dus niet als legitieme autoriteit worden beschouwd.

Als een individuele staat niet als legitieme autoriteit kan worden gezien, moet de autoriteit gezocht worden in een internationaal samenwerkingsverband van staten. Twee soorten internationale samenwerkingsverbanden kunnen worden beschouwd: militaire samenwerkingsverbanden (zoals de NAVO), of politieke samenwerkingsverbanden (zoals de Europese Unie of de Verenigde Naties). Het uiteindelijke doel van een vredesoperatie is de veiligheid en de humanitaire rechten van de bevolking van het gastland te beschermen of te herstellen door het bereiken van vrede. Dit betekent dat naast militaire aanwezigheid in het veld een belangrijke taak is weggelegd voor diplomatiek overleg en onderhandeling om het uiteindelijke doel te bereiken. Alleen militaire inzet zou kunnen leiden tot een status quo waarin wellicht de veiligheid en de humanitaire rechten gewaarborgd zijn zolang de vredesoperatie actief is, maar waar geen uitzicht is op een blijvende oplossing. Uiteindelijk zal de schending van de soevereiniteit van het gastland, en de daarmee samenhangende schending van het humanitaire recht op zelfbeschikking van de bevolking, ertoe leiden dat de rechtvaardiging van een vredesoperatie die gebaseerd is op een militair samenwerkingsverband ter discussie wordt gesteld.

Een legitieme autoriteit moet daarom bestaan uit een internationaal politiek samenwerkingsverband. De vraag die in dit kader kan worden gesteld, luidt: Hoe moet dit samenwerkingsverband eruitzien? Kan het een ad-hoc samenwerkingsverband zijn of moet het gegrond zijn in bestaande samenwerkingsverbanden? Een vredesoperatie die door een ad-hoc samenwerkingsverband wordt opgericht, loopt dezelfde risico's als een vredesoperatie die door een individuele staat is opgericht. Alleen staten die eenzelfde visie hebben op het ingrijpen in een conflict zullen dan aan het samenwerkingsverband deelnemen. De motivatie en de intentie van elke staat, en van het samenwerkingsverband als geheel kunnen dan afwijken van het rechtvaardige doel van de vredesoperatie. Bovendien kan het onduidelijk zijn wat er met een vredesoperatie gebeurt als één of meerdere van de staten in het samenwerkingsverband de samenwerking willen beëindigen. Gezien deze risico's zou een ad-hoc samenwerkingsverband niet als een legitieme autoriteit mogen worden beschouwd.

Zoals in de vorige paragraaf is aangetoond, kunnen humanitaire redenen gerechtvaardigde redenen zijn om in te grijpen in een andere staat. Een soevereine staat heeft dus het recht om in een andere soevereine staat in te grijpen om de burgers van deze

staat te beschermen en hen bij te staan in het uitoefenen van mensenrechten. Door het ondertekenen van het Handvest van de Verenigde Natie hebben de individuele lidstaten het recht om te interveniëren in een andere staat, anders dan in het geval van een agressieve daad tegen de eigen staat door een andere staat, overgedragen aan een onafhankelijke internationale organisatie, te weten de Veiligheidsraad. Met het overdragen van dit recht hebben de lidstaten de Veiligheidsraad impliciet erkend als een instantie die op dit punt boven de individuele lidstaten is gepositioneerd. Deze organisatie is daarmee gerechtigd om in te grijpen in een lidstaat als de humanitaire toestand dat vereist. De Veiligheidsraad kan beschouwd worden als de legitieme autoriteit.

4.1.5 Rechtvaardige actoren

In de rechtvaardige oorlog traditie wordt ervan uitgegaan dat de legitieme autoriteit van een staat die de oorlog verklaart, dezelfde is als die van de staat die daadwerkelijk ten strijde trekt. De rechtvaardige oorlog traditie erkent dan ook deze autoriteit als de enige legitieme autoriteit. In de bovenstaande paragraaf over de legitieme autoriteit zijn verschillende andere autoriteiten naar voren gekomen die een rol kunnen spelen bij vredesoperaties. Dit zijn autoriteiten van de landen die zitting hebben in de Veiligheidsraad, en autoriteiten van de troepenleverende landen. Alhoewel deze autoriteiten niet beschouwd kunnen worden als de legitieme autoriteit, spelen ze een grote rol in het instellen, uitvoeren en beëindigen van vredesoperaties. Deze verschillende autoriteiten moeten daarom in de voorwaarden van een rechtvaardigingstheorie voor vredesoperaties als rechtvaardige actoren worden beschouwd. Dat wil zeggen dat zij naar de voorwaarden van de rechtvaardigingstheorie voor vredeshandhavende operaties dienen te handelen.

Deze autoriteiten hebben (soms conflicterende) belangen bij het instellen, uitvoeren en afsluiten van de vredesoperatie. De intenties die deze actoren hebben, moeten daarom worden meegewogen in de rechtvaardiging om een vredesoperatie op te zetten.

We zouden kunnen beargumenteren dat naast de legitieme autoriteit van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties echter geen andere autoriteiten noodzakelijk zijn. Deze autoriteit bepaalt immers of er een rechtvaardige reden is voor een vredesoperatie, en stelt het mandaat voor deze vredesoperatie vast. De lidstaten van de VN hebben bovendien door het ondertekenen van het Handvest van de VN deze bevoegdheden overgedragen aan de Veiligheidsraad.

In tegenstelling tot de rechtvaardige oorlog traditie bestaat bij vredesoperaties de besluitvormende autoriteit uit een andere autoriteit dan de uitvoerende autoriteit. De besluitvormende autoriteit is de Veiligheidsraad van de VN. Deze beschikt niet over een eigen krijgsmacht, maar laat de uitvoering van de resoluties over aan andere autoriteiten. Dit kunnen multinationale samenwerkingsverbanden zijn, zoals de NAVO, of individuele staten. In §4.1.4 is beargumenteerd dat deze partijen andere intenties voor het instellen of het uitvoeren van een vredesoperatie kunnen hebben dan de rechtvaardige intentie. Daarom is het van belang dat deze actoren zich committeren aan de voorwaarden van de rechtvaardigingstheorie voor vredesoperaties.

4.1.6 *Kans op succes.*

De voorwaarde voor de kans op succes houdt in de rechtvaardige oorlog traditie dat een staat geen oorlog mag gaan voeren als zij op redelijkerwijze kan voorzien dat de oorlogshandelingen er niet toe zullen leiden dat het rechtvaardige doel van deze handelingen gehaald wordt.⁶² Deze voorwaarde moet voorkomen dat een staat de bevolking meesleept in een avontuur waarvan de kosten hoger zijn dan de mogelijke baten.

Kans op succes moet bij vredesoperaties niet worden afgemeten aan het bereiken van een definitieve, vreedzame oplossing voor het gewapende conflict. De kans op succes hangt samen met de vredesbesprekingen, waarbij alle deelnemende partijen hun eigen belangen nastreven, onafhankelijk van de vredesoperatie. De vredesoperatie is slechts een onderdeel van het proces van vredesbesprekingen. De kans op succes waar het hier om gaat, wijst naar de kans dat het primaire doel van de vredesoperatie wordt gehaald. Zoals in §4.1.1 is besproken, is het primaire doel het beschermen van de humanitaire rechten van de bevolking van het conflictgebied. De vredeshandhavers dienen dus redelijk in staat zijn te zijn de humanitaire rechten gedurende de duur van de operatie te beschermen.

Uit statistische analyses die door Fortna⁶³ zijn uitgevoerd, komt naar voren dat daar waar een vredesoperatie aanwezig is, het gewapend conflict meer kans heeft hervat te worden dan in situaties waarin geen vredeshandhavers zijn ingezet. Fortna toonde aan dat in meer dan 50% van de gevallen waar vredeshandhavers actief waren, later weer strijd uitbrak, in vergelijking met 20% van de gevallen waar geen vredeshandhavers aanwezig waren. Het hervatten van de vijandelijkheden betekent dat de humanitaire rechten van de

---

⁶² Orend, "Jus Post Bellum".

⁶³ Fortna, *Interstate Peacekeeping*, Columbia University: 2004.

bevolking (opnieuw) onder druk komen te staan. Dit komt ook naar voren uit de besproken voorbeelden van Cyprus, Libanon en Bosnië, waar ondanks de aanwezigheid van vredeshandhavers het gewapende conflict weer op grote schaal losbarstte.

Het argument dat vredeshandhaving niet succesvoller is dan niet ingrijpen, kan op meerdere manieren worden weerlegd. Op de eerste plaats zijn in het onderzoek van Fortna ook conflicten meegenomen waar één van de partijen een duidelijke en afgetekende overwinning behaalde, voordat daar een vredesoperatie kon worden gestationeerd. Ook in de conflicten waarin noch vredeshandhavers actief waren, noch een duidelijke overwinnaar was, ontstond geen stabiele vrede.⁶⁴ Fortna constateerde dat vredeshandhaving voornamelijk ingezet wordt in die conflicten waarin geen snelle, duidelijke overwinning kan worden behaald door een van de strijdende partijen. Als dit argument wordt meegeteld in de afweging, dan is de kans op een stabiele vrede en een humanitaire situatie relatief groter indien vredeshandhavers worden ingezet.

Ten tweede wordt uit het onderzoek van Fortna niet duidelijk of een afgebakende overwinning van één van de strijdende partijen ook een verbetering van de humanitaire situatie betekent. Daarnaast bestaat in slepende conflicten de reële mogelijkheid dat door de voortdurende gewapende strijd mensenrechten geschonden worden. Beide punten vergroten de wenselijkheid voor een interventie vanwege humanitaire redenen.

Bij legitieme staten speelt ook nog diplomatieke werking een rol: onverholen schendingen van een staakt-het-vuren kunnen in de Veiligheidsraad diplomatieke kosten met zich meebrengen en tastbare verliezen in economische en militaire hulp veroorzaken.⁶⁵

Het succes van vredesoperaties kan niet worden gegarandeerd. De kans dat de humanitaire rechten worden geschonden als er geen vredeshandhavers actief zijn, lijkt echter wel groter. Met name de intentie om tot een goede oplossing van het conflict te komen van de strijdende partijen lijkt een belangrijke factor in de kans op succes.

4.1.7 (Macro-)Proportionaliteit.

Orend stelt dat de voorwaarde van proportionaliteit van de rechtvaardige oorlog traditie bepaalt dat het gebruik van geweld in redelijke verhouding moet staan tot het geleden onrecht. Tevens moet het beperkt worden tot het minimum dat vereist is voor het

---

⁶⁴ Idem, 23.

⁶⁵ Idem, 7-8.

bereiken van het doel.⁶⁶ Ook dient worden nagegaan of iedere rechtvaardige reden ook daadwerkelijk leidt tot een oorlog. Sommige schendingen van rechten zullen misschien getolereerd kunnen worden en daarom niet tot oorlog hoeven te leiden, omdat het tolereren van een dergelijk onrecht een kleiner kwaad is dan het voeren van oorlog.⁶⁷ Orend maakt onderscheid tussen macroproportionaliteit, de proportionaliteit van het starten van een oorlog, en microproportionaliteit, de proportionaliteit van de in de oorlog uitgevoerde gevechtshandelingen.⁶⁸ In deze paragraaf zal op de eerste variant worden ingegaan.

Gesteld kan worden dat net als bij het starten van een oorlog de inzet van vredeshandhaving proportioneel dient te zijn met het beoogde doel. Proportionaliteit houdt in het kader van vredesoperaties in dat het instellen van een vredesoperatie verkeerd is als de negatieve consequenties van een vredesoperatie excessief zijn tegenover de positieve consequenties: het doel moet in overeenstemming zijn met de gebruikte middelen.

De argumenten hiervoor zijn de volgende. Op de eerste plaats is proportionaliteit nauw verbonden met noodzakelijkheid, als een actie niet noodzakelijk is om een beoogd (gerechtvaardigd) doel te bereiken, dan kan deze actie al gauw als buitenproportioneel gezien worden. Misschien zijn minder ingrijpende middelen beschikbaar om het beoogde doel te realiseren. Het instellen van een vredesoperatie kan dus als buitenproportioneel worden beschouwd als hetzelfde effect ook met diplomatieke middelen bereikt kan worden. Daarentegen kan een vredesoperatie als proportioneel worden beschouwd als het alternatief een reeks van gewapende incidenten is, die inbreuk maken op het staakt-het-vuren dat de strijdende partijen hebben bereikt.

De vraag die hierbij rijst, is hoe wij proportionaliteit kunnen meten. Om de proportionaliteit van een beoogde actie te kunnen beoordelen, moeten de positieve effecten van de actie worden afgewogen tegen de negatieve effecten. In de positieve effecten kan onderscheid worden gemaakt tussen onafhankelijke positieve effecten en bijkomende positieve effecten.⁶⁹ De onafhankelijke positieve effecten worden gevormd door de doelen van de rechtvaardige reden om een vredesoperatie te starten. Bijkomende positieve effecten zijn gevolgen die op zichzelf beschouwd geen rechtvaardige reden zijn voor het

---

⁶⁶ Orend, "War".

⁶⁷ Kamm, "Making War Unjust", *European Journal of Philosophy* (2001), 328.

⁶⁸ Orend, "War".

⁶⁹ Dit onderscheid is gebaseerd op het onderscheid dat Hurka maakt voor het bepalen van de proportionaliteit van een rechtvaardige oorlog tussen "independent just causes" en "conditional just causes". Hurka, "Proportionality and Necessity", *War. Essays in Political Philosophy*, Larry May (ed.), (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 131.

instellen van een vredesoperatie, maar die wel een positieve uitwerking hebben op de humanitaire rechten van de bevolking van het conflictgebied.

Een voorbeeld van een positief neveneffect is het versterken van de positie van vrouwen in het conflictgebied door een voorbeeldfunctie van vrouwelijke vredeshandhavers, of door positieve discriminatie in de omgang met de lokale bevolking. Een ander voorbeeld van positieve neveneffecten is een stimulans voor de economie door de stationering van grote aantallen vredeshandhavers in een conflictgebied. Vredeshandhavers hebben behoefte aan onderdak en voedsel, tolken, lokale gidsen, ontstane schade kan hersteld worden etc. Dit levert werkgelegenheid op en nieuwe investeringen. Dit heeft ook een positief effect op het welzijn van de bevolking, en daarmee kan vervolgens de stabiliteit in de regio verbeteren.

Deze positieve neveneffecten vallen niet onder de rechtvaardige reden voor het instellen van een vredesoperatie omdat zij voor rechtvaardiging van internationale interventie in een staat niet noodzakelijk zijn. Het verbeteren van de positie van vrouwen is beslist wenselijk, maar ongelijke behandeling vormt in het algemeen geen levensbedreigende situatie die internationale interventie in een staat noodzakelijk maakt. Andere middelen zijn mogelijk, zoals diplomatieke druk of economische sancties, om de positie van vrouwen te verbeteren. Ook voor de positieve economische gevolgen ontbreekt de noodzaak om een vredesoperatie op touw te zetten. Het stimuleren van de handel tussen verschillende staten kan een positieve invloed hebben op de economie van beide staten. Voor het bereiken van de doelen van de rechtvaardige reden (bescherming van de humanitaire rechten) is de noodzaak om in te grijpen echter wel aanwezig.

Samengevat kunnen positieve neveneffecten, in tegenstelling tot de doelen van de rechtvaardige reden, dus geen rechtvaardige reden op zich zijn om een vredesoperatie te starten. Zij wegen echter wel mee in het oordeel of het instellen van een vredesoperatie proportioneel is.

Naast positieve neveneffecten kan de inzet van vredeshandhaving ook ongewenste neveneffecten tot gevolg hebben. Op de eerste plaats kan leed worden toegebracht aan burgers, soldaten van de strijdende partijen, of aan het personeel van de vredesmacht zelf.⁷⁰ Voorbeelden hiervan zijn de gebeurtenissen die in Srebrenica en de Centraal Afrikaanse Republiek (zoals eerder beschreven) hebben plaatsgevonden. Op de tweede plaats kunnen

---

⁷⁰ Chiyuki Aoi, Cedric de Coning en Ramesh Thakur, "Prevent, Contain and Manage", in *Unintended Consequences of Peacekeeping Operations*, (New York: United Nations Press), 270-272.

er slachtoffers vallen door gewelddadige incidenten waar vredeshandhavers bij betrokken zijn, zoals in het beschreven incident in Afghanistan. Tenslotte vormt de al genoemde inbreuk op de soevereiniteit van het gastland ook een negatief neveneffect van vredesoperaties.

Voor het bepalen van de proportionaliteit van een vredesoperatie zouden de positieve en de negatieve effecten van de vredesoperatie met elkaar vergeleken moeten worden. Bovendien zou de som van deze afweging vergeleken moeten worden met een hypothetische nulsituatie. Deze nulsituatie zou de situatie zijn die bestaat als er geen vredesoperatie wordt ingesteld. Als de uitkomst van deze vergelijking positief is, kan er gesproken worden over een proportionele inzet van vredesoperaties.

Tegen de bovenbeschreven beoordeling van de proportionaliteit van een vredesmissie zou ingebracht kunnen worden dat deze weging en vergelijking helemaal niet nodig zijn. Vredeshandhaving is volgens deze opvatting altijd proportioneel als de gestelde doelen gehaald worden. Het doel van vredeshandhaving, het herstellen en beschermen van humanitaire rechten, is zo belangrijk dat negatieve consequenties daar nooit tegenop kunnen wegen. Hieruit volgt dat humanitaire rechten zulke fundamentele rechten zijn dat zij nooit onderdeel mogen worden van een consequentialistische afweging. Het idee van het beoordelen van de proportionaliteit van een vredesoperatie zou daarom overbodig zijn, humanitaire rechten moeten altijd beschermd worden, ongeacht de positieve en negatieve gevolgen die dit met zich meebrengt.

Deze positie is gebaseerd op het fundamentalistische perspectief zoals dat in §4.1.7 is besproken.⁷¹ Het probleem van deze positie is echter dat het schenden van humanitaire rechten ook onder de negatieve consequenties van een vredesoperatie kan vallen. Een voorbeeld hiervan is de inbreuk op de vrijheden van Libanese burgers door UNIFIL. Alhoewel zij geen (directe) partij zijn in het conflict tussen de Israëlische staat en de Palestijnse strijders, dragen zij wel de lasten van de stationering van de UNIFIL-troepen in Zuid-Libanon. Is de beperking van de soevereiniteit van de Zuid-Libanese burgers een kleiner kwaad dan beschietingen en luchtaanvallen door respectievelijk Palestijnse strijders en het Israëlische leger? Dit pleit ervoor dat er toch altijd een afweging gemaakt moeten worden of deze inbreuk op de humanitaire rechten kleiner is dan de gevolgen als de huidige situatie blijft voortduren.

---

⁷¹ Verweij "juiste intentie", 56.

Uit de bovenbeschreven beschouwing en afweging van negatieve en positieve effecten komt naar voren dat het inzetten van een vredesoperatie proportioneel is, als de som van de positieve en negatieve effecten van de operatie op de humanitaire rechten in het conflictgebied groter is, dan in een situatie waarin niet wordt ingegrepen. Deze calculus zal altijd gebaseerd moeten worden op hypothetische waarden, en ook achteraf is niet met honderd procent zekerheid te stellen of deze calculus correct was, want van alleen één scenario, namelijk het wel of niet inzetten van een vredesoperatie, is de werkelijke uitkomst bekend. Maar het serieus behandelen van deze afweging, en het analyseren van alle mogelijke gevolgen, kan inzichtelijk maken welke gevaren aan het instellen van een vredesoperatie voor een specifiek conflict kleven. De valkuilen van het naïeve of fundamentalistische perspectief op de intentie, zoals door Verweij geschetst, worden op deze manier ook zichtbaar in de afweging om een vredesoperatie in te stellen.

4.1.8 Laatste redmiddel.

Een voorwaarde die Orend niet noemt maar die in veel andere rechtvaardige oorlog theorieën als zeer belangrijk wordt beschouwd, is 'oorlog als laatste redmiddel'. Dit betekent dat alle andere middelen om een conflict te beslechten inmiddels zijn uitgeput voordat besloten mag worden om een oorlog te voeren.⁷² Een punt van discussie in de rechtvaardige oorlog traditie is of *alle* andere middelen moeten zijn toegepast of alleen *alle redelijke* middelen.⁷³

Voor het principe van laatste redmiddel is in de rechtvaardiging van vredesoperaties geen plek. Een vredesoperatie is erop gericht om prille initiatieven die tot een definitieve vrede moeten leiden te ondersteunen. Vredesoperaties kunnen dus een middel zijn om vrede te bereiken, en moeten daarom al in een vroeg stadium ingezet kunnen worden.

We zouden kunnen stellen dat bij vredesoperaties geweld kan worden toegepast door een vredesmacht, en dat vredesoperaties daardoor ook tot negatieve gevolgen kunnen leiden. Om deze reden zou een vredesoperatie toch als laatste redmiddel mogen worden gezien, als eerst andere, niet potentieel gewelddadige oplossingen reeds zijn toegepast.

---

⁷² Van Iersel en van Baarda, *Militaire Ethiek*, 109.

⁷³ Volgens Lango hoeven alleen alle redelijke middelen eerst ingezet te worden. Lango, "Military Operations", 123,

Het gebruik van geweld is bij vredesoperaties echter geen uitgangspunt, zoals bij het voeren van oorlog wel het geval is, maar slechts een mogelijkheid, die terughoudend toegepast dient te worden. Dit heeft als gevolg dat een vredesoperatie niet als laatste redmiddel gezien kan worden, maar als een stap die midden in een vredesproces genomen wordt om dit vredesproces te ondersteunen. Zo pleiten sommige auteurs om zo vroeg mogelijk te interveniëren in een potentieel conflict om te voorkomen dat het conflict escaleert.⁷⁴ Als interventie te laat is, dan worden posities in het conflict door vijandelijkheden over en weer verhard, of kan al grote schade en letsel zijn aangericht. Een diplomatieke oplossing zal dan moeilijker te bereiken zijn, en het zal veel moeite kosten om het momentum van het gewelddadig conflict te doorbreken. De voorwaarde van laatste redmiddel is daarom niet van toepassing op vredesoperaties.

4.2 Invullen van de Jus in Bello voorwaarden

Jus in bello, volgens de definitie van Orend, behandelt de voorwaarden waaraan militairen en hun commandanten moeten voldoen om te kunnen spreken van rechtvaardige oorlogshandelingen. Zij kunnen voor elke inbreuk op deze voorwaarden aansprakelijk worden gesteld en veroordeeld worden wegens oorlogsmisdaden.⁷⁵

Naast de drie voorwaarden die ik hier zal behandelen, onderscheid en immuniteit voor niet-strijders, proportionaliteit, en een verbod op intrinsiek kwaadaardige middelen, onderscheid Orend ook nog de voorwaarden om alle internationale wapenwetten te respecteren, en om geen vergeldingsacties uit te oefenen. Omdat deze voorwaarden een grote overlap tonen met de andere voorwaarden zullen deze niet apart worden besproken.

4.2.1 Onderscheid en immuniteit voor niet-strijders.

Onderscheid en immuniteit voor niet strijders betekent volgens Orend dat de strijders van alle partijen onderscheid moeten maken tussen militaire doelen en de burgerbevolking van de staat waartegen zij oorlog voeren.⁷⁶ Alleen militaire doelen zijn legitieme doelen die mogen worden aangevallen, burgerdoelen mogen niet worden aangevallen. Walzer gaat verder door te stellen dat alleen die doelen mogen worden

---

⁷⁴ In Fixdahl, en Smith, "Humanitarian Intervention", 302, worden een aantal voorbeelden van zulke auteurs en discussies gegeven.

⁷⁵ Orend, "War".

⁷⁶ Orend, "War".

aangevallen die een direct gevaar vormen voor de betrokken strijder en zijn of haar staat. Zo mogen volgens hem alleen militair-industriële complexen worden gebombardeerd en geen industriële complexen die niet voor militaire doeleinden (kunnen) worden gebruikt. Bovendien mogen ongewapende strijders van de tegenpartij niet worden aangevallen.⁷⁷

De rechtvaardige oorlog theorie gaat uit van een duidelijk vijandbeeld bij de strijdende partijen. Dit is niet het geval bij vredesoperaties, zoals Urquhart immers al vaststelde: “[P]eacekeeping forces [have] no ‘enemies,’ just a series of difficult and sometimes homicidal clients.”⁷⁸ Het principe van immuniteit moet dus in een breder perspectief worden getrokken: de enige personen waartegen vredeshandhavers geweld mogen gebruiken zijn die personen die een rechtstreeks gevaar vormen voor de vredeshandhavers of voor het mandaat. Er mogen dus geen doelen aangevallen worden die, misschien wel een potentieel gevaar inhouden, maar geen rechtstreeks gevaar vormen. De invulling van de voorwaarde van onderscheid en immuniteit komt daarmee overeen met de beperkte invulling die Walzer eraan geeft.

Deze beperkte invulling van de voorwaarde van onderscheid en immuniteit zou echter problematisch kunnen zijn, omdat de mogelijkheden van de vredeshandhavers om in te grijpen namelijk zeer beperkt worden op deze manier. Daarnaast is de definitie van “direct gevaar” voor meerdere uitleg vatbaar. Wij kunnen ons afvragen of het commandocentrum van een strijdende partij een “direct gevaar” oplevert als leden van deze partij een aanval uitvoeren op vredeshandhavers of valt dit onder de immuniteit van ongewapende strijders? Vormt de opbouw van troepen in de nabijheid van vredeshandhavers een “direct gevaar”?

Het doel van vredeshandhaving is het beschermen en herstellen van humanitaire rechten. Als deze beperkte invulling wordt gehanteerd zijn vredeshandhavers niet in staat om preventief te reageren op mogelijke bedreigingen. Zoals de drie besproken operaties hebben laten zien, trekken strijdende partijen zich niets van de aanwezigheid van vredeshandhavers aan als zij de gewapende strijd weer willen hervatten. Dit betekent dat grote inbreuken op de humanitaire rechten door het hernieuwd uitbreken van vijandelijkheden mogelijk zijn als vredeshandhavers niet krachtig kunnen reageren. Dit

---

⁷⁷ Walzer, *Just and Unjust Wars*, 138.

⁷⁸ Urquhart (1987), p 293, geciteerd in: Daniel H. Levine, *The Morality of Peacekeeping*, (Edinburg: Edinburgh University Press, 2014), 20.

alles maakt een beperkte invulling van het principe van onderscheid en immuniteit van niet-strijders onwenselijk.

Als reactie op deze constatering kan daarentegen worden aangedragen dat de neutraliteit van de vredeshandhavers in het geding komt als zij op grote schaal de confrontatie aangaan met een van de strijdende partijen omdat er dreiging die van deze partij uitgaat. Bovendien is de kans op onschuldige (burger)slachtoffers groot en zijn vredeshandhavers niet meer in staat hun primaire taak uit te voeren. Zij zullen dan eerst hun eigen veiligheid zeker moeten stellen voordat zij de veiligheid van burgers kunnen garanderen. Ook kan een sterke reactie op vijandigheden als niet proportioneel worden beschouwd, wat in de volgende paragraaf zal worden behandeld. De voorwaarde van onderscheid en immuniteit van niet-strijders zou daarom op beperkte wijze in overeenstemming met Walzer moeten worden ingevuld.

4.2.2 (*Micro-*)Proportionaliteit.

Proportionaliteit tijdens het voeren van oorlog betekent volgens Orend dat de ingezette middelen en tactiek in verhouding moeten staan met het te bereiken doel.⁷⁹ Een methode die vaak wordt gebruikt om de proportionaliteit te beoordelen is de doctrine van 'het dubbele effect'.⁸⁰ Volgens deze doctrine is er een moreel verschil tussen de gevolgen van ons handelen zoals wij bedoelen en de gevolgen die wij niet bedoelen, maar toch kunnen voorzien. Ongewenste neveneffecten van handelen zijn enkel toelaatbaar als aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Volgens Aoi e.a. moet op de eerste plaats het primaire doel dat de actor wil aanvallen een legitiem doel zijn. Dit wil zeggen dat de geldende morele beperkingen voor de aanval in acht zijn genomen. Ten tweede mogen de neveneffecten geen deel uitmaken van het beoogde doel. Ten derde mogen de neveneffecten geen middel zijn om het doel te bereiken. Als vierde voorwaarde stellen Aoi e.a. dat de actor de neveneffecten moet trachten te voorkomen ofwel te minimaliseren. Deze laatste voorwaarde houdt in dat de actor geen andere middelen voorhanden heeft om de negatieve effecten te beperken of te voorkomen.

---

⁷⁹ Orend, "War".

⁸⁰ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de doctrine van het dubbele effect o.a. Aoi, de Coning en Thakur, *Prevent, Contain and Manage*, 275; Lefkowitz, "Collateral Damage", in *War. Essays in Political Philosophy*, Larry May (ed.), (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 147; Pfaff, *Peacekeeping and the Just War Tradition*. (Z.p.: Strategic Studies Institute, 2000), 5; Walzer, *Just and Unjust Wars*, 151-159.

Vredeshandhavers mogen alleen geweld inzetten indien dat nodig is voor het uitvoeren van het mandaat, of voor zelfbescherming. Net als bij oorlogssituaties is de doctrine van het dubbele effect bruikbaar om de proportionaliteit van het gebruikte geweld te beoordelen. Hiervoor zijn de volgende argumenten te geven. Ten eerste kunnen die personen waartegen volgens bovenstaande definitie geweld mag worden gebruikt beschouwd worden als de legitieme doelen van vredeshandhavers. Ten tweede mogen daarbij geen andere doelen worden aangevallen, vredeshandhavers zijn immers neutraal, en hebben als doel het herstellen en beschermen van humanitaire rechten. Als vredeshandhavers doelen van strijdende partijen aanvallen zonder dat daar een legitieme reden voor is dan komt de neutraliteit in het geding en dit kan uiteindelijk tot een escalatie van het conflict leiden. Ook de humanitaire rechten van de bevolking komen in het gedrang, waardoor de vredesoperatie haar morele legitimiteit verliest. Hetzelfde gebeurt als vredeshandhavers civiele doelen aanvallen. De humanitaire rechten die zij geacht worden te beschermen komen onder druk te staan en daarmee de legitimiteit van de vredesoperatie. Vervolgens mogen de neveneffecten geen middel zijn om het doel te bereiken. Ten slotte moeten de neveneffecten zoveel mogelijk worden geminimaliseerd. Ook voor deze laatste twee voorwaarden geldt dat de neutraliteit en het beschermen van de humanitaire rechten in het gedrang komen als aan deze voorwaarden niet wordt voldaan. Kortom, door de doctrine van dubbele effect toe te passen, kunnen de grenzen van proportioneel en disproportioneel handelen door vredeshandhavers helder worden onderscheiden.

Tegen deze vaststelling kan worden aangevoerd dat vredeshandhavers helemaal geen militaire middelen mogen inzetten tegen verstoorders van het staakt-het-vuren. Zo stelt Pfaff stelt dat een vredeshandhavende operatie niet met een militaire missie vergeleken mag worden, omdat vredeshandhavers meer een controlerende en een handhavende taak hebben, waardoor vredesoperaties meer het karakter hebben van een politionele inzet dan van militaire inzet.⁸¹ Politieambtenaren, in tegenstelling tot militairen, mogen volgens Pfaff aan de ene kant handelingen verrichten waarbij een reële kans bestaat dat er onschuldige slachtoffers *kunnen* vallen, maar aan de andere kant mogen zij geen handelingen verrichten waarvan zij op voorhand weten dat er onschuldige slachtoffers (zowel doden als gewonden) *zullen* vallen.

---

⁸¹ Tony Pfaff, *Peacekeeping*, 3.

Pfaff geeft twee voorbeelden om dit toe te lichten. Het eerste voorbeeld is een achtervolging van een verdacht voertuig door een politievoertuig. Daarbij bestaat de kans dat een onschuldige omstander slachtoffer wordt van een ongeluk, maar dit is geen vooraf vaststaand feit.⁸² Bij de politieachtervolging is nog een extra handeling nodig om slachtoffers te maken, namelijk een botsing tussen de voertuigen van de verdachte of de politieambtenaren met een onschuldige omstander.

Het tweede voorbeeld handelt over een gebouw waarin een sluipschutter zich bevindt en dat met zwaar geschut onder vuur wordt genomen, terwijl van tevoren niet vaststaat of er nog burgers in het gebouw zijn.⁸³ Met de gebeurtenis van de beschieting wordt aan alle voorwaarden voldaan die noodzakelijk zijn om slachtoffers te maken. Toch zou deze handeling voldoen aan de eisen die de doctrine van het dubbele effect stelt: het primaire doel (het uitschakelen van de sluipschutter) is een legitiem doel, het doden van onschuldige burgers is noch onderdeel van dit doel, noch een middel voor het bereiken van het doel. Door gericht het pand met de sluipschutter te beschieten en niet de hele straat of wijk worden de neveneffecten geminimaliseerd.

Volgens Pfaff is hier geen sprake van moreel rechtvaardige handeling. Net als bij politieambtenaren bestaat de taak van vredeshandhavers uit controleren en handhaven van afgesproken regels, en kan het geweld dat zij mogen inzetten vanuit hetzelfde perspectief worden gezien.⁸⁴

De positie van Pfaff laat dus een strenge restrictie zien op de mogelijkheden die vredeshandhavers ter beschikking staan bij het uitvoeren van het mandaat. Er kunnen echter een aantal bezwaren gemaakt worden tegen Pfaff's positie. De context waarin de politie haar taken uitvoert en de context waarin vredeshandhavers doorgaans optreden, verschillen namelijk essentieel van elkaar. De politie treedt doorgaans op in een vreedzame samenleving waar orde en gezag heersen en waar juridische structuren heersen. In de context van een vredeshandhavende operatie is slechts sprake is van een staakt-het-vuren dat ieder moment door een van de partijen kan worden verbroken en waar oude juridische structuren veelal door het voorafgaand geweld zijn beschadigd. Een klein incident kan hier een kettingreactie veroorzaken en het geweld weer in volle hevigheid doen losbarsten. Vervolgens is het geweldspotentiaal waarover de partijen in een vredeshandhavende

---

⁸² Idem 6.

⁸³ Idem, 5.

⁸⁴ Idem, 12.

situatie beschikken, vele malen groter dan waarover de partijen in een vreedzame samenleving, zoals de politie, beschikken. Bij een nieuwe geweldsuitbarsting zullen de humanitaire rechten van de bevolking worden bedreigd of geschonden, zoals ook voor het instellen van de vredeshandhavende operatie het geval was.

Zouden wij een vredeshandhavende operatie als politionele missie beschouwen, dan is de reikwijdte en de daadkracht van het mandaat van de vredeshandhavers zeer beperkt. Zoals de gebeurtenissen in Cyprus, Libanon en Bosnië hebben laten zien, bestaat bij een te restrictieve opstelling van een vredesmacht het reële gevaar dat deze vredesmacht door een van de strijdende partijen onder de voet wordt gelopen. Een vredesmacht die als politionele macht is ingezet kan alleen maar een waarnemende functie uitoefenen, en zal niet in staat zijn voldoende gezag af te dwingen om de vrede te handhaven. Daarom moet een vredeshandhavende operatie als een militaire missie worden beschouwd, en mag de doctrine van het dubbele effect worden ingezet als rechtvaardiging voor de neveneffecten die ontstaan door het optreden van gewapende vredeshandhavers.

4.2.3 Geen intrinsiek kwaadaardige middelen.

Intrinsiek kwaadaardige middelen en verboden wapens, mogen nooit worden ingezet in een conflict.⁸⁵ Voorbeelden van intrinsiek kwaadaardige middelen die Orend beschrijft zijn verkrachtingscampagnes en etnische zuivering. Momenteel staat ook het gebruik van anti-personeelsmijnen (landmijnen) en clusterbommen ter discussie omdat deze middelen geen onderscheid maken tussen burgers en militairen.

Intrinsiek slechte middelen zijn middelen die een inbreuk maken op de humanitaire rechten, zoals genocide of massaverkrachtingen.⁸⁶ De inzet van zulke intrinsiek slechte middelen door vredeshandhavers bij de uitvoering van het mandaat kan niet gerechtvaardigd worden, omdat het doel van de vredeshandhavende operatie het beschermen van de humanitaire rechten betreft. Inzet van deze middelen door vredeshandhavers betekent een schending van deze rechten en leidt tot een onrechtvaardige inzet van vredesoperaties.

Soms is het echter onmogelijk om intrinsiek slechte middelen en een onrechtvaardige inzet van vredesoperaties te voorkomen. Een voorbeeld hiervan is etnische zuivering. Het kan voor het uitvoeren van het mandaat noodzakelijk of wenselijk

---

⁸⁵ Orend, "War".

⁸⁶ Idem.

zijn om de strijdende partijen, en de verschillende bevolkingsgroepen, waar deze strijders deel van uitmaken, fysiek te scheiden om het risico op confrontaties en mogelijke escalaties te voorkomen.⁸⁷ Het kan beargumenteerd worden dat het doel van deze scheiding, het beheersen van het conflict een moreel legitiem doel is. Zo geeft het voorbeeld van de Bosnische enclaves laten zien dat bij scheiding er grote risico's verbonden zijn aan het beschermen van etnische groepen die zich in vijandig gebied bevinden. Het scheiden van bevolkingsgroepen verlaagt de kans op onderlinge conflicten en het beschermen van humanitaire rechten wordt eenvoudiger.

De beschreven argumenten voor het scheiden van bevolkingsgroepen kennen echter sterke morele bezwaren. Dergelijke intrinsiek slechte middelen schenden de humanitaire rechten. Vredeshandhavers worden juist geacht deze rechten te beschermen. Het zijn immers deze rechten die het instellen van een vredeshandhavende operatie rechtvaardigen. De inzet van zulke middelen door vredeshandhavers, ook al lijkt het wenselijk voor het uitvoeren van het mandaat en beoogt het een legitiem doel, kan daarom nooit gerechtvaardigd worden en is niet toegestaan. In plaats daarvan dienen vredeshandhavers juist alles in het werk te stellen om bevolkingsgroepen de gelegenheid te geven zich vrij en veilig te kunnen vestigen in het inzetgebied.

4.3 Invullen van de *Jus post Bellum* voorwaarden

Jus post Bellum is het jongste en minst ontwikkelde deel van de rechtvaardige oorlog traditie en behandelt de voorwaarden die moeten leiden tot een rechtvaardige vrede.⁸⁸ Orend lijkt bij het bepalen van de *Jus post Bellum* voorwaarden impliciet ervan uit te gaan dat alleen van een rechtvaardige beëindiging van een oorlog kan worden gesproken als de agressor is verslagen.⁸⁹ Dit is inherent aan de gedachte dat een oorlog alleen rechtvaardig kan worden genoemd als aan alle *jus ad bellum*, *jus in bello* en *jus post bellum* voorwaarden is voldaan. De voorwaarden moeten dan ook vanuit het perspectief van een rechtvaardige overwinnaar worden bekeken.

Bij de voorwaarden voor rechtvaardiging van vredesoperaties is geen sprake van overwinnaars of verliezers. De invulling van de voorwaarden voor vredesoperaties richten

---

⁸⁷ Het gaat hierbij met nadruk niet om het ondersteunen en beschermen van vluchtelingen zoals in de Bosnische enclaves gebeurde, maar om het actief herplaatsen van inwoners naar andere, veiligere, gebieden.

⁸⁸ Orend, "War".

⁸⁹ Idem.

zich op het op rechtvaardige wijze beëindigen van de vredesoperatie, het bestraffen van misdaden die tijdens de vredesoperatie zijn gedaan, en het bewaken van de rechten van de slachtoffers van de vredesoperatie.

4.3.1 Rechtvaardige reden voor beëindiging.

Een oorlog kan rechtvaardig worden beëindigd als alle schendingen die de rechtvaardige reden voor het voeren van een oorlog vormden redelijkerwijze teniet zijn gedaan.⁹⁰ Dit wil zeggen dat de rechtvaardige doelen die de aanleiding waren voor de oorlog behaald moeten zijn.

Voor vredesoperaties betekent dit dat voor beëindiging van de operatie de humanitaire rechten hersteld moeten zijn. Zoals in §4.1.1 is aangetoond zijn de enige rechtvaardige redenen voor het starten van een vredesoperatie humanitaire redenen. Het is moreel rechtvaardig een vredesoperatie te beëindigen als de doelen van de vredesoperatie gehaald zijn.

Aan deze voorwaarde moet worden toegevoegd dat de rechten ook blijvend hersteld moeten zijn. Als de problemen die hebben geleid tot het conflict niet blijvend zijn opgelost zal uiteindelijk het geweld weer oplaaien en zullen de humanitaire rechten weer bedreigd worden.

Als de humanitaire rechten blijvend zijn hersteld is voortzetting van een vredesoperatie onder deze omstandigheden zelfs onrechtvaardig. Het gastland en haar bevolking zouden namelijk nog steeds te maken zouden hebben met de lasten die de stationering van vredeshandhavers met zich meebrengt. De internationale gemeenschap kan het vredesproces in deze situatie wel verder steunen door het instellen van een vredesopbouwende operatie.

De praktijk wijst echter uit, bijvoorbeeld op Cyprus en in Bosnië, dat het niet altijd mogelijk is beoogde doelen van de vredesoperatie te halen, en dat verlengen van de vredesoperatie onnodig leed en risico oplevert voor de burgers of vredeshandhavers. Aan de onderhandelingstafel kan bijvoorbeeld geen vrede worden bereikt, waardoor de schending van de soevereiniteit door de vreedstroepen voortduurt, en de lasten voor de troepenleverende landen blijven oplopen. Of de strijdende partijen hervatten de gewapende strijd waardoor de vredeshandhavers het mandaat niet meer kunnen uitvoeren,

---

⁹⁰ Orend, "Jus post bellum", 128.

en zij zelf meegezogen worden in de gewapende strijd, of hier slachtoffer van worden. De vredeshandhavers zijn dan ook niet meer in staat de humanitaire rechten van de bevolking te beschermen. Daarmee valt ook de rechtvaardige reden voor de vredesoperatie weg, waardoor voortzetten van de operatie moreel onrechtvaardig wordt. Er kunnen dus andere redenen zijn dan het behalen van de rechtvaardige doelen die de internationale gemeenschap dwingen de vredesoperatie te beëindigen.

Toch levert een verslechterde situatie niet altijd een moreel rechtvaardige reden voor beëindiging van de vredesoperatie op. Er zijn de facto drie opties mogelijk in een dergelijke situatie. De eerste optie is dat de vredeshandhavers op hun post blijven terwijl op het diplomatieke vlak getracht wordt een oplossing te krijgen, zoals op Cyprus en in Libanon is gebeurd.⁹¹ Een tweede oplossing is dat de vredeshandhavers worden teruggetrokken zodat de internationale gemeenschap met andere middelen het gezag in het conflictgebied kan herstellen. Een voorbeeld hiervan is het beëindigen van de vredesoperatie UNPROFOR in Bosnië na de val van de moslimenclaves en de opmars van Servische troepen in 1995, waarna de vredesafdwingende operatie IFOR werd gestationeerd. Een derde optie is het volledig terugtrekken van de vredeshandhavers en de strijdende partijen toestaan om het conflict uit te vechten.

Zoals eerder besproken heeft de internationale gemeenschap een verantwoordelijkheid om burgers te beschermen indien de eigen staat deze bescherming niet wil of niet kan bieden.⁹² Als de internationale gemeenschap een vredesoperatie in een conflictgebied heeft gestationeerd, heeft zij deze verantwoordelijkheid genomen en daarmee ook aangegeven dat het conflict zwaarwegende gevolgen heeft voor de veiligheid en de humanitaire rechten voor de bevolking. Het is niet te verwachten dat hervatting van de strijd minder negatieve gevolgen voor de bevolking heeft dan eerder het geval was, en een totale beëindiging van de aanwezigheid van de internationale gemeenschap is dus niet moreel te verantwoorden. In tegenstelling tot de laatste optie houdt de internationale gemeenschap zich bij de eerste twee opties aan de verantwoordelijkheid om de bevolking te beschermen, al brengen beide opties ook risico's met zich mee. Deze risico's zullen per situatie moeten worden afgewogen om tot de meest verantwoorde oplossing per situatie te komen. Toch zijn deze eerste twee opties wel moreel te rechtvaardigen.

---

⁹¹ Indien de vredeshandhavers op hun post blijven is er uiteraard geen sprake van het beëindigen van een vredesoperatie. Deze optie zal daarom hier ook niet verder worden besproken.

⁹² ICISS, *The Responsibility to Protect*, 12.

Een vredesoperatie kan dus rechtvaardig worden beëindigd indien de beoogde doelen behaald zijn, of als het halen van de doelen onmogelijk is en de vredeshandhavers vervangen kunnen worden door een ander initiatief dat gebaseerd is op de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap om de bevolking van het conflictgebied te beschermen.

4.3.2 *Rechtvaardige intentie.*

Orend definieert de rechtvaardige intentie voor het beëindigen van een oorlog als de plicht van een staat om zich te laten leiden door de overige *jus post bellum* voorwaarden bij het beëindigen van de oorlog. Daarnaast moet de (overwinnende) staat toezien op gelijke vervolging en berechting van oorlogsmisdaden zowel bij de overwinnaars als bij de overwonnen staat.⁹³

Deze voorwaarden kunnen onverkort worden overgenomen voor de rechtvaardige intentie van vredeshandhavende operaties. Zoals al in §4.1.2 is besproken is de enige rechtvaardige intentie de rechtvaardige reden: de doelen van de vredeshandhavende operatie zijn behaald. De overige voorwaarden voor het beëindigen van vredesoperaties zijn bedoeld om het onrecht dat tijdens de vredesoperatie is geschied te herstellen. Van een vredesoperatie die niet met deze intenties wordt beëindigd kan niet worden gesteld dat zij rechtvaardig is beëindigd.

4.3.3 *Publieke bekendmaking door de legitieme autoriteit.*

Het *jus post bellum* stelt dat de vredesvoorwaarden publiekelijk bekend moeten worden gemaakt door de legitieme autoriteit.⁹⁴

Deze voorwaarde geldt ook voor vredesoperaties. De legitieme autoriteit is dezelfde autoriteit die de vredesoperatie heeft ingesteld, de Veiligheidsraad van de VN. De hele operatie en alle beslissingen daarover vinden plaats onder haar verantwoordelijkheid. Publieke bekendmaking is noodzakelijk zodat alle betrokkenen zich kunnen voorbereiden op het vertrek van de vredeshandhavers, en op de nieuwe situatie die zich dan gaat ontwikkelen. Zo zal de legitieme autoriteit van het gastland maatregelen moeten treffen om de orde en rust te bewaken in die gebieden die eerst onder toezicht van de vredeshandhavers stonden.

---

⁹³ Orend, *Jus post bellum*, 128-129.

⁹⁴ *Idem*, 129.

Een voorbeeld waar dit niet gebeurde is het gezamenlijke besluit van de Amerikaanse, Britse en Franse regering tot het beëindigen van de luchtsteun aan UNPROFOR. Indien dat besluit tijdig publiekelijk bekend was gemaakt, waren de troepenleverende landen voorbereid op het uitblijven van deze luchtsteun en hadden zij maatregelen kunnen nemen om de enclaves op een andere wijze te beschermen tegen Servische aanvallen, of om de enclaves op gecontroleerde wijze te ontruimen en de inwoners en vluchtelingen elders in veiligheid te brengen.

Publieke bekendmaking door de legitieme autoriteit is dus noodzakelijk om de overgang van de vredesoperatie naar een nieuwe situatie zonder problemen te laten verlopen.

4.3.4 Onderscheid bij het bestraffen.

Bij het opstellen van de vredesvoorwaarden moet volgens Orend onderscheid gemaakt worden tussen de machthebbers die tot de oorlog hebben besloten, de strijders die de oorlog hebben gevoerd, en de slachtoffers van de oorlog, de burgerbevolking. Deze laatste groep moet worden ontzien bij het opleggen van straffen aangezien zij geen actieve rol had in het conflict.⁹⁵

De voorwaarden voor rechtvaardiging van vredesoperaties die in deze scriptie besproken worden, gelden met name voor de staten, hun leiders en de militairen die bij het instellen en uitvoeren van vredesoperaties betrokken zijn. De overtredingen die bestraft kunnen worden zijn overtredingen op de andere voorwaarden uit deze rechtvaardigingstheorie.

De verantwoordelijkheid die staten hebben naar burgers uit het inzetgebied neemt een bijzondere plaats in bij het bestraffen van overtreders van de voorwaarden voor rechtvaardiging van vredesoperaties. De verantwoordelijkheid van de betrokken autoriteiten eindigt niet bij het beëindigen van een vredesoperatie. Bij het instellen, uitvoeren en beëindigen van vredesoperatie worden fouten gemaakt, of er kunnen misdaden worden gepleegd. Denk hierbij aan de verkrachtingen door Franse militairen in de CAR, of het doodschieten van een burger bij een controlepost door een Nederlandse militair. De betrokken autoriteiten hebben de morele verantwoordelijkheid de slachtoffers van deze fouten en misdaden bij te staan door hen toegang te bieden tot eerlijke en

---

⁹⁵ Idem, 129.

onafhankelijke rechtsspraak. Het recht op deze toegang is vastgelegd in het Verdrag van de rechten van de mens. Het doel van vredeshandhaving is het beschermen van deze humanitaire rechten, daarom moeten de rechten van de mens ingebed zijn in de rechtvaardiging van vredesoperaties. Dit punt is van belang daar waar het de negatieve gevolgen van de vredesoperatie betreft.

Aan de andere kant zou beargumenteerd kunnen worden dat voor een interveniërende staat deze verplichting jegens burgers uit het inzetgebied niet bestaat. De staat heeft door de *Responsibility to Protect* de verplichting burgers te hulp te schieten als de eigen staat niet voor bescherming van hun humanitaire rechten kan zorgen, maar deze verplichting reikt niet verder dan basale bescherming. Het garanderen van rechten die verder gaan dan deze basale bescherming blijft het domein van de staat waar de burgers wonen.

De verplichtingen van interveniërende staten reiken echter verder dan alleen het bieden van basale bescherming. Burgers hebben namelijk een (hypothetisch) sociaal contract waarin zij afspreken elkaars rechten te respecteren.⁹⁶ Om dit onderlinge contract te kunnen handhaven, dragen de individuen een deel van hun rechten, vooral het recht om geweld uit te oefenen, over aan een derde partij, namelijk de staat. In ruil daarvoor dient de staat de veiligheid van de burgers te beschermen. Bij vredesoperaties is de staat niet in staat of niet bereid om naar al haar burgers toe aan deze plicht te voldoen, daarom interveniëren andere staten, op grond van de *Responsibility to Protect*, waarbij zij deze plicht, die voortkomt uit het sociaal contract, op zich nemen.

Indien burgers de komst van de interveniërende landen accepteren, gaan zij in feite een nieuw sociaal contract aan, dat voor een deel het bestaande sociaal contract met de staat overneemt. Waar de grens tussen de bevoegdheden van de staat en die van de vredeshandhavers ligt, is afhankelijk van de mate waarin de staat bevoegdheden nog kan uitoefenen. Dit zal bij iedere vredesoperatie anders zijn. De interveniërende landen hebben door dit nieuwe sociale contract de morele plicht *alle* rechten van de burgers die zij beschermen te respecteren. Dat houdt daarom ook in dat zij de plicht hebben deze burgers toegang te verschaffen tot eerlijke en onafhankelijke rechtsspraak.

---

⁹⁶ D'Agostino, Fred, Gaus, Gerald and Thrasher, John. „Contemporary Approaches to the Social Contract.” The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2014 Edition). Editor: Edward N. Zalta. sd. <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/contractarianism-contemporary/> (geraadpleegd 11 juni 2016).

4.3.5 Proportionaliteit

De voorwaarde van proportionaliteit behelst volgens Orend dat alle vredesvoorwaarden redelijke aanspraken op het herstellen van de geschonden rechten tot doel moeten hebben. Draconische straffen tegen de bevolking van de agressieve staat mogen niet worden toegepast. Ook het uitwissen van een staat of het deporteren van haar bevolking zijn niet toegestaan.⁹⁷

De troepenleverende landen zijn geen partij in het conflict geweest, en zijn als vredeshandhavers ook niet direct betrokken bij de vredesbesprekingen. Voorts kunnen zij geen aanspraken maken op vergoedingen van de strijdende partijen. Deze voorwaarde is daarom niet van toepassing op vredesoperaties.

4.3.6 Verplichtingen naar uitgezonden vredeshandhavers

Een voorwaarde die vreemd genoeg niet in het jus post bellum wordt benoemd is de verplichting die een staat heeft naar de door haar uitgezonden militairen. Militairen lopen het risico dat zij bij het uitoefenen van hun taken gewond kunnen raken of kunnen sneuvelen.

De laatste jaren is er steeds meer aandacht voor de psychische gevolgen voor de uitgezonden militairen als negatief aspect van vredeshandhavende operaties. Srebrenica- en Libanonveteranen kennen relatief gezien veel psychische problematiek.⁹⁸ Ongeveer 3-5% van de uitgezonden militairen heeft een posttraumatische stress stoornis (PTSS) ontwikkeld.⁹⁹ PTSS uit zich onder andere in allerlei psychische problematiek, waaronder ook gedragsproblemen, zoals roekeloos gedrag, alcohol- en drugsmisbruik, en het niet meer (sociaal) kunnen functioneren. Gezinnen kunnen ontwricht raken en het kan zelfs tot zelfdoding leiden.¹⁰⁰ Deze neveneffecten kunnen gevolgen hebben voor de algemene steun en het raagvlak voor de krijgsmacht en de sociale rust in de landen die troepen leveren.

---

⁹⁷ Orend, jus post bellum, 129.

⁹⁸ Centrale Raad van Beroep, *Aansprakelijkheidsstelling minister van defensie*.

⁹⁹ Tessa Op den Buijs, "Werkbelasting, gezondheid en welzijn. Een onderzoek naar het functioneren van Nederlandse militairen tijdens uitzending met een laag geweldsniveau" (dissertatie Universiteit van Tilburg, 2004).

¹⁰⁰ PTSS kan ook leiden tot geweld in het gezin. Een recent voorbeeld hiervan is een Bosnië-veteraan met PTSS die in de nacht van 26 maart 2016 zijn huis in brand stak terwijl zijn dochters binnen lagen te slapen. Omroep Brabant: <http://www.omroepbrabant.nl/?news/246316812/Zusjes+die+ontsnapt+aan+vuurzee+Best+hevig+getraumatiseerd,+vader+niet+bekend+bij+hulpinstanties.aspx> (geraadpleegd 02-04-2016).

Een staat heeft de morele verplichting uitgezonden militairen zo goed mogelijk te beschermen bij het werk, en om hen bij staan na afloop van een uitzending. Een staat die aan een vredesoperatie heeft deelgenomen, heeft ook de morele plicht om slachtoffers van de gevolgen van de vredesoperatie bijstand te verlenen om zo de fysieke en psychische trauma's van de slachtoffers te verlichten.

Deze verplichting vloeit voort uit het sociaal contract dat burgers sluiten waarmee zij het recht geweld te gebruiken om hun humanitaire rechten te beschermen overdragen aan de staat. De staat zet militairen in om deze rechten voor haar burgers te beschermen. Omdat de militairen de humanitaire rechten van burgers beschermen hebben deze burgers, en daarmee de staat, een morele verplichting naar de militairen.

Zoals gezien in §4.1.1 hebben staten door de *Responsibility to Protect* ook de morele plicht de humanitaire rechten van burgers van andere staten te beschermen indien hun eigen staat dat nalaat. Omdat de staat de uitvoering van deze plicht overdraagt aan haar militairen, heeft zij naar hen de morele plicht hen zo goed mogelijk te beschermen bij het werk, en om hen bij staan na afloop van een uitzending.

Men kan argumenteren dat een staat geen morele verplichtingen heeft naar haar militairen. Militairen hebben immers door dienst te nemen in een leger ingestemd met het risico tijdens de uitvoering van hun taken door geweld gewond te raken of te overlijden.¹⁰¹ Door deze instemming hebben zij ook afstand gedaan van de hypothetische plicht van een staat om hen zo goed mogelijk te beschermen. Door de aard en de risico's van hun werk is het onmogelijk voor een staat om deze hypothetische plicht na te komen. Bovendien zijn zij juist het middel van de staat om de humanitaire rechten van de overige burgers te beschermen.

Volgens het categorisch imperatief van Kant mag een mens echter nooit als een middel worden beschouwd, maar moet hij altijd als een doel worden gezien.¹⁰² Als een staat geen verantwoordelijkheid neemt voor het welzijn van haar militairen, dan beschouwt zij hen slechts als een middel dat naar believen ingezet kan worden. Een dergelijke houding kan volgens het categorisch imperatief niet moreel rechtvaardig zijn. Daarom heeft een

---

¹⁰¹ Hurka wijst er terecht op dat hierbij een onderscheid gemaakt moet worden tussen vrijwilligers en dienstplichtige militairen. Waar vrijwilligers een bewuste en vrije keuze hebben genomen met betrekking tot het risico gewond te raken of te overlijden hebben dienstplichtigen deze vrijheid niet gehad. (Hurka, "Proportionality and Necessity", 136).

¹⁰² Kant, Immanuel, *Fundering voor de metafysica van de zeden*, Vertaler: Thomas Mertens. (Amsterdam: Boom, 2008), G421.

staat een morele verplichting naar haar militairen. Deze verplichting geldt ook voor militairen die op vredesmissies worden uitgezonden.

4.4 Voorwaarden voor vredeshandhavende operaties

Nadat in het voorafgaande deel de voorwaarden van de rechtvaardige oorlog traditie zijn geanalyseerd om te komen tot een invulling voor vredesoperaties, zullen in deze paragraaf de gevonden invullingen worden samengevat in voorwaarden voor vredeshandhavende operaties.

4.4.1 Voorwaarden voor het instellen van een vredeshandhavende operatie

- **Rechtvaardige reden.** De enige rechtvaardige reden voor vredeshandhavende operaties zijn humanitaire redenen: het beschermen en verdedigen van fundamentele rechten en van hen die deze rechten hebben. De *Responsibility to Protect* stelt dat een staat de verantwoordelijkheid heeft de veiligheid van haar bevolking te waarborgen. Als een staat zijn verantwoordelijkheid niet kan of wil uitoefenen moet de internationale gemeenschap deze verantwoordelijkheid op zich nemen. Het is deze verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap voor humanitaire rechten van bevolkingsgroepen die een rechtvaardige reden vormt voor het instellen van een vredeshandhavende operatie.
- **Juiste intentie.** De enige rechtvaardige intentie voor staten of partijen om deel te nemen aan de vredeshandhavende operatie is de rechtvaardige reden. Omdat een vredeshandhavende operatie een proces is waar meerdere staten bij betrokken zijn, is een verkeerde intentie van een van de deelnemende staten niet direct van invloed op de rechtvaardiging van een operatie. Wel moet met name bij de uitvoering en de beëindiging van een vredeshandhavende operatie de beoogde handelswijze getoetst worden aan de rechtvaardige reden.
- **Publieke bekendmaking.** Door de aard van een vredeshandhavende operatie zal publieke bekendmaking altijd automatisch plaatsvinden door het aannemen van een resolutie door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties waarmee deze operatie wordt ingesteld. Publieke bekendmaking van de doelen van een vredesoperatie kan een middel zijn om te voorkomen dat een verkeerde intentie van staten van invloed is op het verloop van een vredesoperatie.

- **Legitieme autoriteit.** Om te voorkomen dat staten met een verkeerde intentie een vredeshandhavende operatie beginnen, moet de legitieme autoriteit voor het instellen van een vredeshandhavende operatie bij een internationaal samenwerkingsverband liggen. De legitieme autoriteit voor vredesoperaties is de Veiligheidsraad van de VN. Met het ondertekenen van het handvest van de Verenigde Naties hebben de lidstaten het recht op interventie overgedragen aan de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.
- **Rechtvaardige actoren.** Naast de legitieme autoriteit moeten ook andere partijen die bij de vredeshandhavende operatie zijn betrokken rechtvaardige actoren zijn. Om als rechtvaardige actor te gelden, dienen deze partijen zich te committeren aan de rechtvaardige reden.
- **Redelijke kans op succes.** De kans op succes van een vredeshandhavende operatie heeft betrekking op het primaire doel van deze operatie: het herstellen en beschermen van de humanitaire rechten van de bevolking. Er moet een redelijke verwachting zijn dat de inzet van vredeshandhavers deze rechten in het conflictgebied verbetert, maar deze verbetering kan niet worden gegarandeerd. De kans op succes vormt dus geen "harde" voorwaarde voor morele rechtvaardiging.
- **(Macro)-proportionaliteit.** Het instellen van een vredeshandhavende operatie moet proportioneel zijn in verhouding met het beoogde doel, de rechtvaardige reden. Dit wil zeggen dat het inzetten van een vredeshandhavende operatie proportioneel is, als de som van de gewogen positieve en negatieve effecten van de operatie op de humanitaire rechten in het conflictgebied groter is, dan in een situatie waarin niet wordt ingegrepen. Deze calculus zal altijd gebaseerd moeten worden op hypothetische waardes. Het serieus behandelen van deze afweging, en het analyseren van alle mogelijke gevolgen, kan inzichtelijk maken welke gevaren kleven aan het instellen van een vredeshandhavende operatie voor een specifiek conflict.

4.4.2 Voorwaarden voor het uitvoeren van een vredeshandhavende operatie

- **Non-discriminatie principe.** Vredeshandhavers hebben geen duidelijke vijanden. Daarom mogen zij alleen *die* doelen aanvallen die een direct gevaar voor hen, of voor het mandaat van de vredesoperatie vormen. De definitie van "direct gevaar" moet op een zo strikt mogelijke manier worden ingevuld om de missie, en daarmee de humanitaire rechten van de burgers, niet in gevaar te brengen.

- **Micro-proportionaliteit: het uitvoeren van een vredeshandhavende operatie.** Om te voorkomen dat de gewapende strijd in het inzetgebied weer losbarst, moeten vredeshandhavers geweld kunnen gebruiken tegen die personen die de voorwaarden van het staakt-het-vuren schenden, of voor zelfbescherming en de bescherming van de uitvoering van het mandaat. Bij het gebruiken van geweld moet de grootst mogelijke omzichtigheid in acht worden genomen om te voorkomen dat andere partijen getroffen worden door dit geweld. De proportionaliteit van het geweld dat de vredeshandhavers inzetten kan worden bepaald met de doctrine van het dubbele effect.
- **Geen intrinsiek slechte middelen.** Er mogen voor het bereiken van het beoogde doel van de vredeshandhavende operatie geen intrinsiek slechte middelen worden ingezet, ook niet als deze middelen de kans op succes van de vredeshandhavende operatie ogenschijnlijk vergroten. Hierbij moet met name gedacht worden aan gedwongen verhuizingen van bedreigde minderheden naar veiligere gebieden.

4.4.3 Voorwaarden voor het afronden van een vredeshandhavende operatie

- **Rechtvaardige reden voor beëindiging.** De enige rechtvaardige reden voor het beëindigen van een vredeshandhavende operatie houdt in dat alle doelen van de vredesoperatie zijn bereikt en dat er uitzicht is op een blijvende stabiele situatie als de vredeshandhavers zich terugtrekken. Het beëindigen van een vredeshandhavende operatie omdat het onder de gegeven omstandigheden niet mogelijk is om de doelen te behalen, of omdat het verlengen van een missie buitenproportionele consequenties heeft, is geen rechtvaardige reden. Beëindiging in een dergelijke negatieve situatie is alleen rechtvaardig indien de internationale gemeenschap haar verantwoordelijkheid om burgers te beschermen op een andere manier invult. Gezien de omstandigheden mag dan worden aangenomen dat deze alternatieve invulling de humanitaire rechten van de bevolking beter kan waarborgen.
- **Rechtvaardige intentie.** De rechtvaardige intentie voor het beëindigen van een vredesoperatie betekent, net als in de rechtvaardige oorlog traditie, dat de deelnemende staten zich alleen gemotiveerd laten leiden door de rechtvaardige reden. Daarnaast dienen zij de intentie te hebben ook aan alle andere voorwaarden voor het afronden van een vredeshandhavende operatie te voldoen.
- **Publieke bekendmaking door legitieme autoriteit.** De autoriteit die besloten heeft tot het inzetten van een vredeshandhavende operatie is ook de enige autoriteit die kan

besluiten tot het beëindigen van de vredeshandhavende operatie. Het beëindigen van een vredeshandhavende operatie moet publiekelijk bekend worden gemaakt zodat alle betrokken partijen hierop kunnen anticiperen.

- **Onderscheid bij het bestraffen.** De verantwoordelijkheid die staten hebben naar burgers uit het inzetgebied neemt een bijzondere plaats in bij het bestraffen van overtreders van de voorwaarden voor rechtvaardiging van vredesoperaties. Staten die deelnemen aan een vredeshandhavende operatie nemen de plicht over van de legitieme autoriteit van het gastland om de rechten van de burgers in het inzetgebied te beschermen. Deze verantwoordelijkheid blijft bestaan na het beëindigen van de operatie als het gebeurtenissen betreft die tijdens de operatie hebben plaatsgevonden. De staten moeten daarom zorgen dat deze burgers toegang hebben tot onafhankelijke en eerlijke rechtspraak.
- **Verplichtingen naar uitgezonden vredeshandhavers.** Een staat heeft een morele verplichting om uitgezonden militairen zo goed mogelijk te beschermen bij het werk, en om hen bij te staan na afloop van een uitzending. Deze verplichting volgt uit het categorisch imperatief van Kant: een mens mag nooit als een middel worden beschouwd, maar moet altijd als een doel worden gezien.

4.5 Vergelijking van de rechtvaardigingsvoorwaarden voor oorlog en vredeshandhaving

Als de voorwaarden voor rechtvaardige vredeshandhavende operaties vergeleken worden met de voorwaarden van de rechtvaardige oorlog traditie dan vallen een paar verschillen op. Op de eerste plaats kan naast de voorwaarde van de legitieme autoriteit de voorwaarde van rechtvaardige actoren genoemd worden voor vredesoperaties. Bij vredeshandhaving zijn meer partijen betrokken, waarvan de motieven om deel te nemen in de rechtvaardiging moeten worden overwogen, in vergelijking met het voeren van een oorlog. Daarnaast ontbreekt de voorwaarde van laatste redmiddel in de rechtvaardiging voor vredeshandhavende operaties, en is de voorwaarde van proportionaliteit bij het beëindigen van een vredeshandhavende operatie niet van toepassing. Uit de vergelijking komt globaal naar voren dat vredeshandhavende operaties moeten zijn ingebed in een hele reeks van maatregelen die ertoe moeten leiden dat een bestendige vrede ontstaat in het conflictgebied.

Het opvallendste verschil tussen de voorwaarden van de rechtvaardige oorlog traditie en de voorwaarden voor vredeshandhavende operaties komt echter naar voren in

de rechtvaardige reden om een oorlog respectievelijk vredesoperatie te starten. Er zijn verschillende redenen mogelijk die een staat het recht geven om een oorlog te starten, mits aan een aantal strikte voorwaardes voldaan wordt. Er is daarentegen maar één reden mogelijk voor het starten van een vredeshandhavende operatie. Dat is het herstellen en beschermen van humanitaire rechten. Een staat heeft door de *Responsibility to Protect* de plicht om deze rechten voor zijn eigen burgers te beschermen. Indien een staat hiertoe niet in staat is, kunnen andere staten deze plicht overnemen door te interveniëren in deze staat. Dit betekent dat vredeshandhavende operaties niet op een recht van een staat zijn gebaseerd, maar eerder op een plicht.

V CONCLUSIE

De vraagstelling waar deze scriptie mee is begonnen, luidde: Welke invulling kan worden gegeven aan de serie voorwaarden die de rechtvaardige oorlog traditie kent, om een rechtvaardigingstheorie voor vredeshandhavende operaties te ontwikkelen?

Om deze vraag te beantwoorden is eerst een drietal missies, te weten UNFICYP op Cyprus, UNIFIL in Libanon en UNPROFOR in Bosnië, en een aantal incidenten bekeken. Deze missies staan nog regelmatig ter discussie vanwege morele problemen die bij deze missies zijn opgetreden. Vervolgens is onderzocht of de rechtvaardige oorlog traditie toepasbaar is op vredeshandhavende operaties, en zijn de voorwaarden uit deze traditie met behulp van voorbeelden uit de drie missies en incidenten uitvoerig beschreven en uitgelegd. In het vierde hoofdstuk heb ik geprobeerd een specifieke invulling te geven van deze voorwaarden zodat ze toepasbaar zijn op vredeshandhavende operaties. Gebaseerd op deze invulling van de voorwaarden van rechtvaardige oorlog traditie voor vredeshandhaving en de vergelijking van deze voorwaarden met een oorlogssituatie, kan een aantal conclusies worden getrokken.

Op de eerste plaats blijkt dat enkele voorwaarden uit de rechtvaardige oorlog traditie niet toepasbaar zijn op vredeshandhaving. Een vredesoperatie kan nooit een laatste redmiddel zijn, dus deze voorwaarde is niet van toepassing. Ook de voorwaarde van proportionaliteit bij beëindiging speelt geen rol bij vredeshandhaving. Daarentegen moet de voorwaarde van legitieme autoriteit bij vredeshandhaving juist aangevuld worden met de voorwaarde van meerdere actoren. Meerdere actoren kunnen beschouwd worden bij vredesoperaties, dit maakt de invulling van de voorwaarde van legitieme autoriteit complex en lastig en vraagt daarom om een eigen voorwaarde. Verder blijkt uit de invulling van voorwaarden dat het wenselijk is dat vredeshandhaving zo vroeg mogelijk wordt ingevoerd in een conflict om te voorkomen dat het conflict escaleert en de humanitaire rechten van burgers onder druk komen te staan.

De belangrijkste en opvallendste conclusie met betrekking tot het invullen van voorwaarden voor vredeshandhaving, heeft tenslotte betrekking op vredeshandhaving als plicht. Daar waar het voeren van oorlog een *recht* van een staat is (weliswaar een recht dat slechts onder strikte voorwaarden mag worden uitgeoefend), moeten vredeshandhavende operaties juist als *plicht* van een staat worden beschouwd. Staten hebben door de *Responsibility to Protect* de plicht om de humanitaire rechten van hun eigen burgers te

beschermen, en zij hebben deze plicht ook voor burgers van andere staten als de eigen staat daartoe niet in staat is.

Zoals eerder vastgesteld in deze scriptie is vredeshandhaving geen eenvoudige taak. Eigenlijk kan vastgesteld worden dat de complexiteit van vredeshandhavende operaties is ingebed in een hele reeks van maatregelen die er samen toe moeten leiden dat een bestendige vrede ontstaat in het conflictgebied. Dit is ook zichtbaar in de voorwaarden waaraan een vredeshandhavende operatie moet voldoen om van een rechtvaardige vredeshandhavende operatie te kunnen spreken. Deze voorwaarden zouden beschouwd kunnen worden als een beperking van mogelijkheden om een vredeshandhavende operatie in te stellen. Toekomstig onderzoek waarin meer en andere casussen van vredeshandhavende operaties worden onderzocht zou zinvol kunnen zijn om een scherper beeld te krijgen in de voorwaarden voor vredeshandhaving.

Een vredeshandhavende operatie kan inbreuk maken op mensenrechten terwijl zij juist zwaardere inbreuken op diezelfde mensenrechten probeert te voorkomen. Dit bijzondere karakter maakt een morele rechtvaardigingstheorie met specifieke voorwaarden voor vredeshandhavende operaties wenselijk en noodzakelijk zeker met het oog op toekomstige militaire interventies.

BIBLIOGRAFIE

Geraadpleegde literatuur

- Aansprakelijkheidsstelling minister van Defensie voor de door een militair als gevolg van de uitzending naar Libanon opgelopen posttraumatische stressstoornis (PTSS)*. 14/2027 MAW, ECLI:NL:CRVB:2015:4336 (Centrale Raad van Beroep, 14 december 2015).
- Aoi, Chiyuki, Cedric de Koning, en Ramesh Thakur. "Prevent, Contain, Manage." In *Unintended Consequences of Peacekeeping Operations*. Red. Chiyuki Aoi, Cedric de Koning en Ramesh Thakur. New York: United Nations Press, 2007.
- Buijs, Tessa op den. "Werkbelasting, Gezondheid en Welzijn." Dissertatie, Universiteit van Tilburg, 2004.
- Deschamps, Marie, Jallow B. Hassan, en Yasmin Sooka. *Taking Action on Sexual Exploitation and Abuse by Peacekeepers*. New York: United Nations, 2015.
- Fixdahl, Mona, en Dan Smith. "Humanitarian Intervention and Just War." *Mershon International Studies Review* Vol. 42, nr. 2 (Nov. 1998): 283-312.
- Fortna, Virginia. *Interstate Peacekeeping*. Z.p.: Columbia University, 2004.
- Holder, Cindy. "Responding to Humanitarian Crises." In *War: Essays in Political Philosophy*, door Larry May en Emily Crookston, 85-104. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Hurka, Thomas. „Proportionality and Necessity." In *Essays in Political Philosophy*, door Larry May (ed.), 127-144. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- ICCIS. "The Responsibility to Protect." *Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Centre, 2001.
- Iersel, A. van, en Th. van Baarda. *Militaire ethiek, morele dilemma's van militairen in theorie en praktijk*. Budel: Damon, 2002.
- Kamm. "Making War Unjust." *European Journal of Philosophy*, 2001: pp. 328-243.
- Klep, Chr., en R. van Gils. *Van Korea tot Kosovo. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*. Den Haag: SDU Uitgevers, 2000.
- Lango, John. "Military Operations by Armed UN Peacekeeping Missions: An Application of Generalized Just War Principles." In *The Moral Dimension of Asymmetrical Warfare*, door TH. van Baarda en D. Verweij, 115-133. Leiden: Martinus Nijhoff, 2009.
- Lefkowitz, David. "Collateral Damage." In *War: Essays in Political Philosophy*, door Larry May en Emily Crookston, 145-158. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Levine, Daniel H. *The Morality of Peacekeeping*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014.
- Lucas, George R. "The Role of the International Community in Just War Tradition." *Journal of Military Ethics*, 2003: 122-144.

- McMahan, Jeff. "The Morality of Military Occupation." *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, 2009: 101-123.
- Orend, Brian. "Jus Post Bellum." *Journal of Social Philosophy* Vol. 31, nr. 1 (Spring 2000): 117-137.
- Pfaff, Tony. *Peacekeeping and the Just War Tradition*. Z.p.: Strategic Studies Institute, 2000.
- United Nations. *Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice*. New York: United Nations, Department of Public Information, 1945.
- United Nations Security Council. *Resolution 186 (S/RES/186)*. Resolutie Veiligheidsraad VN, New York: United Nations, 1964.
- . *Resolution 425 (S/743RES/425)*. Resolutie Veiligheidsraad VN, New York: United Nations, 1978.
- . *Resolution 743 (S/RES/743)*. Resolutie Veiligheidsraad VN, New York: United Nations, 1992.
- . *Resolution 1674 (S/RES/1674)*. Resolutie Veiligheidsraad VN, New York: United Nations, 2006.
- . *Resolution 2085 (S/RES/2085)*. Resolutie Veiligheidsraad VN, New York: United Nations, 2012.
- Verweij, Desiree. "Hoe juist is de juiste intentie: de mogelijkheden en onmogelijkheden van 'de traditie van de rechtvaardige oorlog'." *Filosofie en Praktijk* 35, nr. 1 (2014): 49 - 59.
- . "Right intent: The moral dimension of exit." In *Netherlands Annual Review of Military Studies 2015*, Samensteller: Jörg Noll, Daan van Wollenberg, Frans Osinga, Georg Frerks en Irene van Kemenade, 83-102. Den Haag: Asser Press, 2015.
- Walzer, Michael. *Just and Unjust Wars. A Moral argument with Historical Illustrations*. 4th Edition. New York: Basic Books, 2006.

Geraadpleegde overige media

- "Waarom Srebrenica moest vallen." *2Doc*, Samensteller: Bart Nijpels. VPRO. 29 juni 2015. Televisie documentaire.
- D'Agostino, Fred, Gaus, Gerald and Thrasher, John. „Contemporary Approaches to the Social Contract." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2014 Edition)*. Editor: Edward N. Zalta. sd. <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/contractarianism-contemporary/> (geopend juni 11, 2016).
- Lake, Anthony. "Anthony Lake to President Clinton re Policy for Bosnia Use of U.S. Ground Forces to Support NATO Assistance for Redeployment of UNPROFOR within Bosnia." *Clinton Digital Library*. 29 05 1995, <http://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/12471> (geraadpleegd 10 september 2015).
- Ministerie van Defensie. „United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL)." sd. <https://www.defensie.nl/onderwerpen/historische-missies/inhoud/missie->

- overzicht/1979/united-nations-interim-force-in-lebanon-unifil (geraadpleegd 26 maart 2016).
- Moseley, Alexander. *Just War Theory*. sd. <http://www.iep.utm.edu/justwar/> (geopend mei 2015, 17).
- NOS. "Frankrijk onderzoekt kindermisbruik door militairen in Afrika." 29 april 2015.
<http://nos.nl/artikel/2033105-frankrijk-onderzoekt-kindermisbruik-door-militairen-in-afrika.html> (geraadpleegd 29 april 2015).
- . "OM past opsporingsregels militaire missies aan." 31 mei 2015.
<http://nos.nl/artikel/2038741-om-past-opsporingsregels-militaire-missies-aan.html> (geraadpleegd 31 mei 2015).
- Orend, Brian. "War." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Editor: Edward N. Zalta. Fall 2008.
<http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/war/> (geraadpleegd 12 februari 2015).
- Rigstad, Mark. *Just War Theory*. sd. <http://justwartheory.com> (geraadpleegd 17 mei 2015).
- Taylor, Alan. "Frozen in Time." *TheAtlantic.com* april 2014.
<http://www.theatlantic.com/photo/2014/04/frozen-in-time-the-cyprus-bufferzone/100714> (geraadpleegd 13 juni 2015).
- United Nations. *Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice*. New York: United Nations, Department of Public Information, 1945.
- . Mandates and the legal basis for peacekeeping, sd,
<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/pkmandates.shtml>, (geraadpleegd 1 mei 2015).
- . *United Nations Interim Force in Lebanon*. sd.
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/> (geraadpleegd 1 mei 2015).
- . *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*. sd.
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficyp/> (geraadpleegd 1 mei 2015).
- . *United Nations Protection Force*. sd.
http://www.un.org/depts/DPKO/Missions/unprof_b.htm (geraadpleegd 1 mei 2015).